

Öğretmen Adaylarının Gözünden Gelişim Yetersizliği Olan Gençlerin Romantik İlişki Süreçleri ve Eğitim Gereksinimleri

Çimen ACAR¹, Gizem YILDIZ²

Öz: Araştırma gelişim yetersizliği olan gençlerin romantik ilişki yürütebilmelerine ve bu konuda eğitim almalarına yönelik özel eğitim öğretmen adaylarının görüşlerinin incelenmesi amacıyla gerçekleştirilmiştir. Özellikle gelişim yetersizliği olan öğrencilerin staj uygulamalarında gözlenen flört davranışları ve cinsel gelişimlerine ilişkin özel eğitim öğretmen adaylarının görüşleri ile cinsel eğitim sürecine ilişkin var olan durum ortaya konmaya çalışılmıştır. Araştırmada durum çalışması deseni kullanılmıştır. İlk aşamada 204 özel eğitim öğretmeni adayı araştırmacıların geliştirdiği anketi doldurmaları istenmiş, ikinci aşamada ise yedi katılımcı ile yarı-yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. Anket verileri betimsel analiz tekniği ile ve görüşmelerden elde edilen nitel veriler ise içerik analiziyle analiz edilmiştir. Bulgular, ilk aşamaya katılan katılımcıların çoğunun cinsel eğitime yönelik bir eğitim almadıklarını göstermiştir. Katılımcılar gelişim yetersizliği olan gençlerin romantik ilişki kurma becerilerinin desteklenmesi ve cinsel eğitimi ailelerin sunması gerektiğini, romantik ilişkilere yönelik cinsel eğitim sayesinde gençlerin mahremiyeti öğrenebileceklerini belirtmişlerdir. Ayrıca bu gençlere bilimsel dayanağı olan uygulamalarla cinsel eğitim verilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Bulgular doğrultusunda öğretmen yeterliklerinin artırılması için Eğitim Fakültelerinin tüm lisans programlarına cinsel eğitim dersinin zorunlu hale getirilmesi önerilebilir ve gelecek araştırmalarda da gelişim yetersizliği olan gençlere cinsel eğitim, romantik ilişkiler ve flört etme gibi becerilerin öğretilmesinde ailelerin, öğretmen adaylarının ya da öğretmenlerin deneyimlerini belirlemeye yönelik araştırmalar gerçekleştirilebilir.

Anahtar Sözcükler: Otizm Spektrum Bozukluğu, Zihin Yetersizliği, Gelişim Yetersizliği, Romantik İlişkiler, Cinsel Eğitim

Romantic Relationships Processes and Education Needs of Young People with Developmental Disabilities from Perspective of Teacher Candidates

Abstract: This study investigated the perspectives of special education teacher candidates on the capacity of young people with developmental disabilities to engage in romantic relationships and to receive appropriate sexual education. The aim was to explore the current state of sexual education and the teacher candidates' views on dating behaviors and sexual development observed during the internship practices involving students with developmental disabilities. A case study design was employed for the research. In the first phase, a questionnaire was administered to 204 participants, while the second phase involved semi-structured interviews with seven participants. Survey data were analyzed using descriptive statistics, and qualitative data were subjected to content analysis. The findings indicated that the majority of the participants had not received any formal training in sexual education. They expressed that young people's skills in romantic relationships should be nurtured, and families should actively provide sexual education. The participants also believed that sexual education can help young people understand the concept of privacy in the context of romantic relationships, and advocated for the adoption of scientifically-based educational practices. Based on these findings, it is recommended that sexual education courses be made a mandatory component of all undergraduate programs in Faculties of Education to enhance teacher competencies. Future studies may focus on understanding the experiences of families, teacher candidates, and practicing teachers in imparting skills related to sexual education, romantic relationships, and dating.

Keywords: Autism Spectrum Disorder, Intellectual Disability, Developmental Disability, Romantic Relationships, Sexual Education

Geliş Tarihi: 13.06.2023

Kabul Tarihi: 24.08.2023

Makale Türü: Araştırma Makalesi

¹ Anadolu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Özel Eğitim Bölümü, Eskişehir, Türkiye, e-posta: ciacar@anadolu.edu.tr, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9215-364X>

² Anadolu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Özel Eğitim Bölümü, Eskişehir, Türkiye, e-posta: gizemy@anadolu.edu.tr, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2693-6264>

Atf için/ To cite:

Acar, Çimen, & Yıldız, G. (2023). Öğretmen adaylarının gözünden gelişim yetersizliği olan gençlerin romantik ilişki süreçleri ve eğitim gereksinimleri. *Yaşadıkça Eğitim*, 37(3), 875-901. <https://doi.org/10.33308/26674874.2023373683>

Bireylerin doğumdan itibaren başlayıp yaşam boyu süregelen önemli gereksinimlerden biri sosyal ortamlarda diğer bireylerle iletişim ve etkileşim kurmalarını sağlayacak becerileri edinmeleridir. Sosyal beceri olarak adlandırılan bu beceriler düşüncelerini ve duygularını ifade etme, hoşlandıkları ve hoşlanmadıkları şeyleri iletmek için beden dilini kullanma, göz teması kurma, yüz ifadelerini kullanma, iletişim başlatma ve sürdürme, arkadaş edinme ve diğer bireylerle iş birliği yapma gibi becerileri kapsamaktadır (Milligan ve diğerleri, 2017; Silveira-Zaldivar, 2019). Sosyal iletişim ve etkileşimde görülen eksiklikler otizm spektrum bozukluğu (OSB) ve zihin yetersizliği (ZY) gibi farklı gelişim yetersizliği olan bireylerde gözlemlenen önemli sınırlılıklardan biridir (American Psychiatric Association, 2013; American Association on Intellectual and Developmental Disabilities, 2010). Sosyal etkileşim, iletişim becerileri ve başkalarının bakış açısını anlama becerileri bireyin diğer bireylerle yakın ilişkileri başlatmak ve sürdürmek için gerekli becerilerdendir (Byers ve diğerleri, 2013). OSB olan ve ZY gibi gelişim yetersizliği olan bireylerin başkalarıyla iletişim kurma, etkileşim başlatma ve sürdürmede yaşadığı sınırlılıklar onların özellikle duygusal etkileşimlerle ilişkili sözlü olmayan iletişimi anlamakta ve kullanmakta, romantik ilişkileri geliştirmede ve anlamada ve arkadaşlık kurmada sıklıkla güçlükler yaşamalarına neden olmaktadır (Boucher, 2017; Brewer ve diğerleri, 2016; Matson, 2019). Romantik ilişkiler; sevgi, cinsellik ve bir diğer kişiye duyulan yakınlık gibi yaşamsal öğeleri içeren, özellikle ergenlikle birlikte gelişen sosyal yaşamın temelini oluşturan ilişki türüdür (Ellis & Dumas, 2018). OSB veya ZY olan bireylerin akran ilişkilerinde yaşanan deneyim eksikliği, bu bireylerin cinsellik hakkında bilgi edinmelerini, cinsel gelişimlerini engelleyebilir (Chan & John, 2012). Araştırmalar OSB veya ZY olan gençlerin iletişim ve sosyal becerilerde sınırlılıklar yaşadıklarını, akranlarından sosyal destek alma, onlarla etkileşim kurma ve romantik ilişki kurma konularında akranlarından daha fazla güçlük yaşadıklarını göstermektedir (Deffew ve diğerleri, 2021; Koegel ve diğerleri, 2014). Özellikle OSB olan bireylerde karar verme süreçlerindeki güçlükler, yaşadığı olay ve durumlarla başa çıkamama, diğer bireyin gösterdiği tepkiyi anlamlandıramama ile oluşan duygusal düzensizlikler yaşama ve duygusal hassasiyetler (örn., dokunma gibi fiziksel temaslara hassasiyet, ses hassasiyeti) romantik ilişki kurma girişimlerinde güçlüklerle yol açmaktadır (Urbano ve diğerleri, 2013). Diğer yandan OSB olan bireylerde sevgi kavramı soyut bir duygu olduğu için sevgi kavramını anlamlandırmakta güçlük çekmektedirler. Dolayısıyla OSB olan bireyler, sevgi eylemleri yoluyla iletilen samimi duyguları anlayamamakta ya da belirli bir durumda bu ifadeleri karşısındaki kişiye ifade etmesi gerektiğini fark edememektedirler (Edmonds & Worton, 2005). Bu nedenle de OSB'li bireylerin romantik bir ilişki kurmakta oldukça güçlük yaşadıkları, romantik bir ilişki içinde olsalar dahi bu ilişkinin uzun süreli olamadığı belirtilmektedir (Byers ve diğerleri, 2013). Ayrıca otizm spektrum bozukluğu olan gençlerde ergenlik dönemiyle birlikte oluşan bedensel değişiklikler, mahremiyet kuralları ve yaşadığı toplumun bu konudaki gelenekleri gibi cinsellikle ilgili farklı konularda da güçlüklerle karşılaştıkları görülmektedir (Koegel ve diğerleri, 2014).

Çocuklukta arkadaş edinme, birlikte oyun oynama, arkadaşlarıyla birlikte zaman geçirme, iş birliği yapma gibi beceriler yaş ilerledikçe gelişim süreci içinde bilişsel, psikolojik ve sosyal açıdan gelişen gençlerde arkadaşlık kurma, arkadaşlığı sürdürme, sevgi, flört etme ve karşı cinsle romantik ilişkiler kurma gibi becerilere evrilmektedir. Genç ergenlerin romantik ilişkilerini incelerken farklı flört aşamalarını dikkate almak önemlidir. Bu flört aşamalarının, aynı cinsiyetten kurulan arkadaşlıkları, cinsiyetler arası arkadaşlıkları, gündelik flörtleri ve ciddi yaşanan flörtleri içerdiği belirtilmektedir (Heifetz ve diğerleri, 2019). Tüm insanlar için arkadaşlık kurmak ve romantik ilişkiler geliştirmek, ergenlik döneminden yetişkinliğe geçerken yaşadığı önemli bir süreçtir (MacKenzie, 2018). Ergenlik sürecinde ve daha sonraki süreçlerde tipik gelişen gençler ve yetişkinler kendi yaşantıları içinde bu becerileri deneyimleme fırsatı bulurlar, ancak ZY ve OSB gibi gelişim yetersizliği gösteren gençler ve yetişkinler için arkadaşlık, sevgi, romantik ilişkiler kurma zorlu ve bir o kadar da aileleri ve öğretmenleri tarafından da görmezden gelinen bir durumdur (Charpentier & Carter, 2023). Gençlerin süreç içerisinde doğru arkadaşlar edinme, uygun ortamlarda arkadaş ve akranlarıyla birlikte kaliteli zaman geçirme, uygun zaman ve yerde bulunma, duygu ve düşüncelerini karşısındaki kişiye uygun şekilde aktarabilme becerilerini edinmiş olması önemlidir. Diğer yandan karşısındaki kişinin davranışını anlayıp uygun davranış şekli geliştirebilmesi ve kendisinden beklentilerini anlayıp anlamlandırabilmesi gerekmektedir. Tipik gelişen gençler cinsel gelişimini etkileyen bu becerileri, gereksinim duydukları ya da merak ettikleri bilgileri arkadaşları ve sosyal ağ bağlantıları gibi farklı kaynaklardan edinebilirler. ZY ve OSB

gibi gelişim yetersizliği olan gençler ise ortama uygun cinsel davranışlar sergileme, flört etme, yakın ilişki kurma, romantik etkileşim kurma gibi becerilerde zorlanmakta ve desteğe gereksinim duymaktadırlar (Yıldız, 2020). Yaşam koşulları, bireysel özellikler, gençlerin iletişim ve sosyal becerilerindeki yeterlikleri arkadaşlık ve karşı cinsle olan romantik ilişkilerde etkili olan etmenlerdir (Koegel ve diğerleri, 2014). Bu açıdan bakıldığında sosyal ve bilişsel sınırlılıkları bulunan gelişim yetersizliği olan gençlerin sözü edilen becerilere ilişkin var olan durumlarının ne olduğunun bilinmesi, gelişim süreci içerisinde gençlere bu becerilerin öğretilmesine ilişkin neler yapılabileceği, öğretilen becerilerin de gençler tarafından doğru yer ve zamanda nasıl kullanılabilceğinin öğretilmesi gelişim yetersizliği olan bireylerin eğitiminde önemli rol oynamaktadır (Güven, 2021a; MacKenzie, 2018; Strunz ve diğerleri, 2017; Yıldız, 2020).

ZY ve OSB gibi gelişim yetersizliği olan gençlere arkadaşlık kurma, romantik ilişkiler kurma ve kurduğu ilişkiyi yürütebilme, karşısındaki kişiye kendi duygularını anlatabilme ve o kişinin duygularını anlayabilme, sevgi gibi soyut kavramları algılama, uygun ortamda uygun cinsel davranışları sergileyebilme gibi becerilerin öğretilmesinde uzmanların, öğretmenlerin ve ailelerin iş birliği önemlidir (Güven, 2021b; Seçgin, 2020). Bu anlamda öğretmenliğin temeli olan üniversitelerin eğitim fakültelerinde yer alan özel eğitim öğretmenliği bölümlerinin önemi büyüktür. Özellikle özel eğitim bölümlerinin programında 4. Sınıfta yer alan "Ergenlik ve Cinsel Eğitim" dersi ve 4.sınıfta olan öğretmen adaylarının zorunlu olarak aldıkları "Öğretmenlik Uygulaması I" ve "Öğretmenlik Uygulaması II" dersinin önemi büyüktür. Öğretmenlik Uygulaması dersi kapsamında son sınıf öğretmen adayları 4. Sınıfın her iki öğretim döneminde gelişim yetersizliği olan bireylere yönelik eğitim verilen MEB'e bağlı kurumlarda 1 yıl süresince dersi veren öğretim elemanı danışmanlığında gelişim yetersizliği olan çocuk ve gençlere eğitim sunma, bire-bir etkileşimde bulunma imkanı bulmaktadırlar. Bu etkileşimler sırasında gelişim yetersizliği olan gençlerin arkadaşlık kurma, sınıf dışında diğer bireylerle etkileşim kurma, kurduğu ilişkileri sürdürme, özellikle gençler arasında yaşanabilen flört ve romantik ilişki kurma gibi duygusal durumları bire-bir gözlemlene imkanı bulabilmektedirler. Bu nedenle henüz öğretmen adayı iken danışmanından aldığı bilgiler, geri bildirimler ile cinsel eğitim ile ilgili derste aldığı bilgileri de uygulama fırsatı bulabilmeleri oldukça önemlidir. Öğretmen adayları öğretmen olduklarında var olan bilgi ve uygulama deneyimlerini iş birliği içinde ailelere ve uzmanlara aktararak gelişim yetersizliği olan gençlere cinsel eğitim sunma anlamında destek olmaya devam etmektedirler.

Uluslararası alanyazın incelendiğinde, gelişim yetersizliği olan gençlerin sosyal yaşama katılımında ve yaşam kalitesinin artırılmasında önemli bir yer tutan romantik ilişkilerle ilgili yürütülen çalışmaların sınırlı olduğu görülmektedir. Stokes ve diğerleri (2007) OSB olan ergen ve yetişkinlerle tipik gelişim gösteren ergen ve yetişkinlerin aileleriyle gerçekleştirdiği çalışmada OSB olan ergen ve yetişkinlerin öğrenme düzeylerinin sosyal ve cinsel işlevsellik düzeyi üzerindeki etkisini ve yaşı daha büyük OSB olan bireylerin sosyal ve romantik ilişkiler başlatma girişimlerinde kullandıkları davranışları incelemişlerdir. Araştırmada veriler anket aracılığıyla toplanmıştır (Courting Behaviour Scale). Araştırma bulgularına göre tipik ergenler ve yetişkinlerle karşılaştırıldığında, OSB olan ergen ve yetişkinler; sosyal beceriler ve romantik bilgi ve becerileri öğrenme kaynakları bakımından farklılık göstermekte, akranlarına kıyasla arkadaşlarıyla daha az vakit geçirmektedirler. Ayrıca OSB olan ergen ve yetişkinlerin sosyal veya romantik bir ilişki başlatma girişiminde bulunurken uygun olmayan davranışlar sergiledikleri görülmüştür.

Hannah ve Stagg (2016) çalışmasında OSB olan genç yetişkinlerin cinsel eğitim ve cinsel farkındalığa yönelik duygularını araştırmıştır. Araştırmaya 20 OSB olan ve 20 tipik gelişen akran katılmıştır. Araştırma verileri iki farklı anket ve OSB olan gençlerle yapılan yarı-yapılandırılmış görüşmelerden elde edilmiştir. Bulgular OSB olan gençlerin tipik gelişen akranlarından daha farklı özel gereksinimleri olduğunu (ilişki eğitimi gibi) ve daha fazla cinsel bilgilere gereksinimleri bulunduğunu, gereksinimlerini karşılamak için özel yöntemler ve müfredatın gerekli olduğunu ortaya koymaktadır. Dewinter ve diğerleri (2017) ise çalışmalarında, OSB olan (n=675) ve tipik gelişen akranları (n=8064) olan genç ve yetişkinlerin cinsel yönelim ve romantik ilişki deneyimlerini karşılaştırmışlardır. Akranlarıyla karşılaştırıldığında, OSB olan bireylerin hem aynı hem de karşı cinsten partnerlere cinsel çekim yaşadıklarını belirtmişlerdir.

Cheak-Zamora ve diğerleri (2019) çalışmalarında, OSB (n=27 ve bunlardan erkek=20) olan ergen ve genç yetişkinlerin cinsellik ve romantik ilişki deneyimlerini araştırmıştır. Bulgular ergenler ve genç yetişkin bireylerin çoğunun romantik bir ilişkiye başlama konusunda istekli olduğunu, fakat çok azının romantik bir ilişki deneyiminin bulunduğunu göstermiştir. Ayrıca ergenler ve genç yetişkinler, güvenlik ve cinsel sağlık, sosyal beceriler, romantik ilişki becerileri gibi konularda eğitime gereksinim duyduklarını belirtmişlerdir (Cheak-Zamora ve diğerleri, 2019). Heifetz ve diğerleri (2019) hafif düzeyde ZY olan ergenler ve anneleri ile (n=31 genç ve anneleri; 12 katılımcı genç ZY ek olarak OSB tanılı) gerçekleştirdiği çalışmada, gençlerin romantik kavramsallaştırmasını ve romantik farkındalığını, romantik ilişkilere katılımını ve romantik ilişki kalitesini incelemeyi amaçlamıştır. Bulgular ZY olan gençlerin genel olarak, romantik ilişkilere ilgi gösterdiğini, ancak tipik gelişim gösteren akranlarına göre flört etme becerilerinde gecikmeler yaşadıklarını, bazılarının bir arkadaş ile romantik bir partner arasında ayırım yapabildiğini ve romantik bir ilişkinin neye benzediğine dair belirli beklentileri olduğunu göstermektedir. Gençlerin %85'inin romantik bir ilişki istediğini, romantik bir partner ile bir arkadaşın nasıl farklılaştığına dair belirli örnekler verebildiğini, çok azının (%14,3) bu konuda biraz kafa karışıklığı gösterdiğini, bir arkadaş ile romantik bir partnerin "aynı" olduğunu bildirmiştir. Aynı zamanda araştırma bulguları, ZY olan gençlerin romantik ilişkilerinde ebeveynlerin, okulun ve gençlerin sahip olduğu sosyal beceriler ve ek yetersizliklerin (ZY'ne ek olarak OSB tanısının olması) önemli bir role sahip olduğunu göstermiştir.

Sala ve diğerleri (2020) çalışmalarında, OSB olan (n = 31) ve OSB olmayan (n = 26) bireyler için duygusal ve fiziksel yakınlığın olanaklarını ve engellerini belirlemeyi amaçlamışlardır. Araştırma verileri anket aracılığıyla toplanmış, veriler tematik analiz ile analiz edilmiştir. Bulgular, iletişim, paylaşım, kendine ve başkasına saygı, güvende olma gibi unsurların OSB olan bireylerin ilişkilerini kolaylaştırırken kişilerarası çatışmaların ilişki sürecini olumsuz etkilediğini göstermiştir. Her iki grubunda karşılaştıkları güçlüklerin kişinin kendisiyle ve birbirleriyle olan çatışmalarından kaynaklı olduğu ifade edilmiştir. Bulgular, OSB olan ve olmayan bireylerin benzer düzeyde romantik ilişkiler ve yakınlık kurma bilgilerine sahip olduğunu, ancak bunu deneyimlemede farklı güçlükler yaşadıklarını göstermiştir. Tipik gelişen bireylerin partnerlerinin tanısız özelliklerinden dolayı kendilerini sosyal olarak dışlanmış ve yalnız hissettiği, kafasının karışık olduğu görülmüştür.

Hancock ve diğerleri (2020) çalışmalarında, OSB olan gençlerin olumlu romantik ilişki kurma deneyimine yolları ve bu yolların OSB'si olan bireylerde nasıl farklılık gösterebileceğini belirlemeyi amaçlamışlardır. Araştırma (n=233 OSB olmak üzere) 460 katılımcı ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmada veriler çevrim içi olarak "Cinsel Davranış Ölçeği (SBS-III) kullanılarak toplanmıştır. Araştırma bulguları, tipik gelişen bireylerle karşılaştırıldığında, OSB olan bireylerin romantik ilişkiler bağlamında akranlarına benzer düzeyde romantik ilişkilere ilgi duyduğunu, ancak potansiyel yeni partnerlerle tanışmak için daha az fırsat yakaladıklarını göstermiştir. Ayrıca OSB olan bireylerin romantik ilişkiyi devam ettirme sürelerinin daha kısa olduğu ve gelecekteki ilişkileri hakkında kaygı düzeylerinin tipik gelişim gösteren akranlarına göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Bulgular OSB olan bireylerin cinsellik hakkında akranlarından daha az bilgi öğrendiklerini göstermiştir.

Deffew ve diğerleri (2021) çalışmalarında, ZY olan genç yetişkinlerle çalışan personelin ZY olan bireylerin romantik ilişkiler ve cinsellik ifadelerine ilişkin tutumlarını ve deneyimlerini araştırmışlardır. Araştırmada personelin (n = 86) "Cinselliğe İlişkin Tutum Anketi Zihinsel Engelli Bireyler (ASQ-ID)" ve açık uçlu soruları doldurmaları istenmiştir. Araştırma bulgularına göre, cinsellik ve romantik yakın ilişkiler konusunda eğitim almış personelin ZY olan genç yetişkinler arasında romantik ilişkiler konusunda daha olumlu tutumlara sahip olduğu, ancak aynı zamanda orta ila ileri derecede ZY olan bireyler ve onların cinsellik ve romantik ilişkileri anlama kapasiteleri hakkında endişeleri olduğu belirlenmiştir. Ayrıca, ZY olan genç yetişkinlerin cinsellik ve romantik ilişkiler konularında hem eğitim açısından hem de yerel politikalar açısından bakıldığında desteklenmediklerini belirtmişlerdir.

McDaniels ve Fleming (2016) çalışmalarında ZY olan bireylerin cinsel eğitime odaklanan mevcut literatürün durumunu incelemeyi amaçlamıştır. Araştırmada 1995'ten 2015'e kadar sosyal bilim veri tabanlarında yayınlanan literatürün kapsamlı bir incelemesi yapılmıştır. Araştırmada 92 makale ele alınmıştır.

Bulgular, yetersiz cinsel eğitimin bir sonucu olarak, ZY olan bireylerin cinsel istismar, cinsel yolla bulaşan hastalık ve yanlış bilgilendirme açısından büyük bir risk altında olduğunu göstermiştir. Mevcut literatürün kapsamlı bir şekilde incelenmesi sonucu, ZY olan bireyler için bireyselleştirilmiş ve cinsel eğitimin eksik olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Uluslararası alanyazında araştırmalara bakıldığında çalışmaların gelişim yetersizliği olan bireylerin deneyimleri ya da onunla etkileşimde olan ebeveyn, personel gibi paydaşların bu konudaki tutumlarına ilişkin olduğu görülmektedir. Cinsel eğitim bağlamında incelenen araştırmaların odağının ise romantik ilişki ya da flört becerileri olmadığı, sıklıkla cinsellikle ilgili bilgi beceri öğretimi, cinselliğe ilişkin tutum ya da cinsel istismardan korunma olduğu görülmektedir.

Ülkemizde gerçekleştirilen çalışmalar incelendiğinde OSB veya ZY gibi gelişim yetersizliği olan gençlere romantik ilişkileri yürütmeleri ve bu konuda eğitim almalarına ilişkin herhangi bir araştırmaya ulaşılamamıştır. Öte yandan alanyazında gelişim yetersizliği olan bireylerin cinselliğine ilişkin araştırmalar yer almaktadır. OSB ve ZY gibi gelişim yetersizliği olan gençlerin cinsel eğitimleri konusundaki çalışmalara bakıldığında, genel olarak gençlerin cinsel eğitim konusundaki eksikliği ve yetersizliğini, gençlerin cinsel eğitim alma konusunda aile ve öğretmenlerin karşılaştıkları sorunları, öğretmen ve ailelerinin cinsel eğitimle ilgili bilgi düzeylerinin yetersizliğini ortaya koyan araştırmalara rastlanmıştır. Aynı zamanda öğretmen ve ailelerin uzman desteğine gereksinim duyduklarını, öğretmen ve ailelerin birbirleriyle gençlerin cinsel eğitimine ilişkin iş birliğine gereksinim duyduklarını belirten araştırmalarda alanyazında yer almaktadır (Bayyığıt & Ilgaz, 2023; Güven, 2021b; Kanadlı, 2021).

Bayyığıt ve Ilgaz (2023) çalışmalarında özel eğitim öğretmenlerinin cinsel eğitime yönelik hizmet içi eğitim ihtiyaçlarını tespit etmeyi amaçlamıştır. Araştırmada delphi tekniği kullanılmıştır. Araştırmanın katılımcıları 22 kadın, 9 erkek olmak üzere 31 özel eğitim öğretmeninden oluşmaktadır. Bulgular özel eğitim öğretmenlerinin cinsel eğitime yönelik hizmet içi eğitim ihtiyaçlarının en fazla korunma becerileri alanında olduğunu, ayrıca öz bakım becerileri, aile katılımı, akran ilişkileri, algı eğitimi (duyuşsal alan), davranış kontrolü, doğru karşı cins ilişkisi, dürtü kontrolü ve problem davranış sağaltımı alanlarında da eğitim ihtiyaçlarının bulunduğu belirlenmiştir. Güven (2021) ise çalışmasında kırsal kesimde yaşayan ailelerin nöro-gelişimsel bozukluğu olan ergenlerinin cinsel gelişimine ilişkin deneyimlerini belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırma nitel araştırma yöntemlerinden fenomenoloji deseniyle gerçekleştirilmiş, veriler 14 aileden yarı-yapılandırılmış görüşmeler ile toplanmıştır. Araştırma bulguları tümevarım analiziyle analiz edilmiştir. Bulgular, ailelerin ergenlik döneminde çocuklarının uygunsuz cinsel davranışlar sergilediklerini, kendilerinin cinsel konuları öğretmeye çalıştıklarını ancak bunu nasıl yapacaklarını çok iyi bilmediklerini ve çocuklarının cinsel istismara uğramamaları için sürekli onların yanlarında olduklarını belirtmişlerdir. Ayrıca cinsellikle ilgili konularda bilgi sahibi olmadıkları için yakınlarından destek aldıklarını ancak özel eğitim öğretmenleri ve uzmanlardan özellikle iyiyi-kötüyü ayırt etme, hijyenik ped kullanma, adet görme gibi konularda cinsel eğitim destek almak istediklerini ifade etmişlerdir.

Güven (2021) gerçekleştirdiği derleme çalışmasında ise OSB olan bireylere sunulan kapsamlı cinsellik eğitimi ile ilgili OSB olan bireylerle çalışan tüm uzman, öğretmen ve ailelere ayrıntılı bilgiler vermeyi amaçlamıştır. Araştırma doküman analizi kullanılmıştır. Araştırma bulguları OSB'li bireylerin kapsamlı cinsel eğitim gereksinimi olduğunu ortaya koymuştur. Araştırmada OSB olan bireylere cinsellik becerileri öğretecek kişilerin kimler olacağı ve bu becerilerin neler olacağına ilişkin bilgilere yer verilmiştir. OSB olan bireylere öğretilmesi gereken konuların vücut farkındalığı, sosyal gelişim, sosyal beceriler, romantik ilişkiler ve samimiyet, mastürbasyon, OSB olan bireylerin üreme ve aile olma hakları olarak ortaya çıktığı ifade edilmiştir. Ayrıca araştırmada OSB olan bireylerin kapsamlı cinsel eğitim almalarının onların temel hakları olduğu ifade edilmiş, bireylerin eğitiminden de anne babanın eşit düzeyde sorumluluğu olduğu, mahremiyet ve cinsellikle ilgili becerilerin öğretiminde özel eğitim öğretmeni başta olmak üzere diğer tüm uzmanlarla iş birliği yapılmasının önemli olduğu belirtilmiştir.

Kanadlı (2021) çalışmasında özel eğitim öğretmenlerinin OSB olan öğrencilere yönelik cinsel istismar ve cinsel eğitim konularına ilişkin görüşlerini belirlemektir. Araştırmaya OSB olan öğrencilerle çalışan ya da

daha önce çalışmış 19 özel eğitim öğretmeni katılmıştır. Araştırmada nitel araştırma desenlerinden temel nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Veriler yarı-yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılarak toplanmıştır. Veriler içerik analizi ile analiz edilmiştir. Bulgulara göre öğretmenler gençlerin öpme, sarılma, mastürbasyon gibi uygun olmayan cinsel davranışlar sergilediklerini ifade etmişlerdir. Öğretmenler OSB olan gençlere cinsel eğitim verilmesi gerektiğini belirtmiştir. Ancak öğretmenler kendilerinin gençlere cinsel eğitim verme ve cinsel istismardan korunma konusunda bilgi ve deneyiminin olmadığından söz etmiştir. Bu konularda kendilerini yeterli görmedikleri için de uzman desteğine gereksinim duyduklarını belirtmişlerdir. Ayrıca öğretmenlerin çoğu OSB olan gençlerin cinsel istismar riskinin yüksek olduğunu ve kendileri için bunu aileyle paylaşmanın çok zor olduğunu ifade etmişlerdir.

Seçgin (2020) çalışmasında öğretmenlerin özel gereksinimli ergenlerin uygun olmayan cinsel davranışlarıyla baş etmede yararlandıkları stratejilerin belirlenmesini amaçlamıştır. Araştırmaya MEB'e bağlı okullarda OSB olan ergenlerle çalışan 181 özel eğitim sınıf öğretmeni katılmıştır. Araştırma nitel araştırma yöntemi ile gerçekleştirilmiş olup veriler "Demografik Bilgi formu" ve "Uygun Olmayan Cinsel Davranışlar: Tanımlar ve Stratejiler Öğretmen Formu" aracılığıyla toplanmıştır. Elde edilen veriler, tümevarımsal içerik analizi ile analiz edilmiştir. Bulgular öğretmenlerin bir kısmının uygun olmayan cinsel davranışları işevuruk olarak tanımlamadıkları, normal gelişim içerisinde kabul edilebilecek birtakım davranışları da uygun olmayan cinsel davranışlar olarak kabul ettikleri görülmüştür. Bulgular incelendiğine ergenler genel olarak uygun olmayan cinsel davranışlarda bulduklarında planlı müdahale uygulayan öğretmen sayısının oldukça az olduğu, öğretmenlerin anlık müdahalelerde buldukları, aile ile iş birliğinin bu müdahalelerde oldukça önemli olduğunu belirttikleri görülmüştür. Ayrıca öğretmenler ailelere, öğretmenlere ve ergen öğrencilerine yönelik cinsel eğitime gereksinimleri olduğunu belirtmişlerdir.

Akdemir ve Taymaz-Sarı (2019) çalışmalarında ZY olan bireylerle çalışan öğretmenlerin cinsel eğitime yönelik tutumları ile etik durumları arasında bir ilişki olup olmadığını belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırmada yapılandırılmış ilişkisel desende tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmaya İstanbul'un sekiz ilçesinden MEB'e bağlı özel eğitim okullarında görev yapmakta olan ve ZY olan bireylerle çalışan, özel eğitim ve diğer branşlardan olmak üzere toplam 329 öğretmen katılmıştır. Veriler "Kişisel Bilgi Formu", "Zihinsel Yetersizliği Olan Bireylerle Çalışan Öğretmenlerin Cinsel Eğitime Yönelik Tutumları Ölçeği" ve "Etik Durum Ölçeği" kullanılarak toplanmıştır. Bulgulara göre, katılımcı öğretmenlerin cinsel eğitime yönelik tutumlarında branş değişkenine göre özel eğitim öğretmenleri lehine tüm alt faktörleri kapsayacak şekilde, çevresinde ZY olan birey bulunma değişkenine göre çevresinde ZY olan birey bulunanlar lehine anlamlı bir fark bulunmuştur. ZY olan bireylerle çalışan öğretmenlerin branşlarına bağlı olarak cinsel eğitime yönelik tutumlarında anlamlı bir farklılık olup olmadığı incelenmiş ve branş değişkeninin ölçeğin geneli ile beden imgesi, gereklilik ve öğretmen yeterliliği boyutları bakımından anlamlı bir farklılaşmaya neden olduğu görülmüştür. ZY olan bireylerle çalışan öğretmenlerin çevrelerinde zihinsel yetersizliği olan birey olmasına bağlı olarak cinsel eğitime yönelik tutumlarında anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür.

Çelik (2017) ZY olan çocukların annelerinin çocuklarının cinselliği konusunda sahip oldukları bilgi düzeyinin ne olduğu ve bu konuda neler düşündüklerini belirlemek amacıyla çalışma gerçekleştirmiştir. Araştırmaya yaşları 33-55 yaş arasında olan 12 anne katılmıştır. Nitel araştırma yöntemi ile gerçekleştirilen araştırmada annelerle yarı-yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Annelere göre ZY olan çocukların cinselliği bir dürtü ve ihtiyaçtır. Anneler çocuklarının cinselliği yaşamaya başlamalarından sonraki zamanlar ile ilgili endişe ve korku içinde olduklarını ve bunun nedeninin çocukların cinsellik ile ilgili durumlarla baş edemeyecekleri, kendilerinin çocuklarının bu ihtiyaçlarını karşılayamayacakları, cinsellik ile ilgili konularda sorularını yanıtlayamayacaklarının olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca anneler çocuklarını küçük bir çocuk gibi gördüklerini ve onların cinsel ihtiyaçlarının olamayacağını da belirtmektedirler. Anneler ZY olan çocukların cinselliğini kendileri için öncelikli olarak görmedikleri için konuyu merak etmediklerini de belirtmişlerdir. Anneler cinsellik ile ilgili destek alacakları bir uzman ya da kaynağın olmadığı belirtmeleri de araştırmanın önemli bir bulgusudur.

Uzun (2015) çalışmasında, ZY olan ergen kız öğrencilerin cinsel eğitim alma sürecinde öğretmenlerin ve ailelerin karşılaştığı sorunları belirlemeye çalışmıştır. Araştırmanın katılımcıları MEB'e bağlı okullarda

birinci ve ikinci kademedeki eğitimini sürdüren ZY olan gençlerle çalışan zihin engelliler sınıf öğretmeni ve 30 ailedir. Katılımcılarla yarı-yapılandırılmış görüşmelerin yapıldığı nitel araştırmada aileler ZY olan genç kızlara cinsel organ temizliğini öğretmede, bu sırada kullanılan malzemelerin seçimi ve kullanılmasının öğretiminde güçlükler yaşadıklarını belirtmişlerdir. Aileler ileride çocuk bakımı, üreme, sağlık ve ilkyardım bilgileri gibi bilgilendirme çalışmalarında da güçlüklerle karşılaşabileceklerinin endişesini taşıdıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca aileler çocuklarının ileride evlendiklerinde evliliği yürütmeye ve karı-koca arasındaki cinsel ilişkiye ilişkin bilgilerin öğretiminde güçlük yaşayacaklarını belirtmişlerdir. Öğretmenler cinsel organların temizliği ve temizlikte kullanılan malzemelerin seçim ve kullanımının öğretiminde aileler tarafından yapılması gerektiğini belirtmişlerdir. Öğretmenler özel günlerde temizlik konusunda bilgi verdiklerini ancak beceri öğretimi için uygun ortamın okulda bulunmadığını bu nedenle güçlükler yaşadıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca öğretmenler ayıp ve günah gibi soyut kavramların öğretiminde de güçlükler yaşadıklarını belirtmişlerdir. Sakallı-Gümüş ve Altınsoy (2015) ise çalışmalarında araştırma kapsamındaki MEB'e bağlı özel gereksinimli çocukların devam ettiği ilköğretim okullarında herhangi bir cinsel eğitim sunulup sunulmadığını, sunuluyorsa içeriğinin ne olduğunu araştırmıştır. Araştırmaya Hatay, Antakya merkez ilçesinde MEB'e bağlı özel gereksinimli öğrencilere eğitim veren 13 ilköğretim okulunda çalışan 13 rehber öğretmen katılmıştır. Araştırma nitel araştırma desenlerinden durum çalışması ile gerçekleştirilmiştir. Araştırma verileri yarı-yapılandırılmış görüşme yoluyla toplanmıştır. Veriler içerik analizi kullanılarak analiz edilmiştir. Bulgular okullarda standart ve kapsamlı bir cinsel eğitim uygulamasının gerçekleştirilmediğini göstermiştir. Öğretmenlerin tamamı özel gereksinimli öğrenciler için cinsel eğitimin nasıl sağlanması gerektiği konusunda herhangi bir bilgiye sahip olmadıklarını ve öğrencilerin cinsel eğitime yönelik özel bir planlama ya da uygulama yapmadıklarını ifade etmiştir.

Alanyazında ayrıca Ersoy (2005) menstürel bakım becerisinin kazandırılması, Akın-Bülbül (2012) erkek ergenlere ebeveynleri aracılığıyla uygun masturbasyon yapma becerisinin kazandırılması, Kuloğlu-Aksaz ve Fırat (1992) ergenlik çağındaki özürsüz bireylere menstürasyon döneminde gerekli olan temizlik alışkanlıklarının kazandırılması, Mandan-Sürücü (2009) 11-17 yaş orta düzey zihin engelli kız ergenlerin temel cinsel bilgi ve cinsel istismarı algılamalarının belirlenmesi, Küçük (2012) hafif ZY olan gençlerde ve ebeveynlerinde cinsel istismardan korunma konusunda farkındalık yaratılması, Süzer (2015) OSB olan çocukların cinsel istismardan korunma becerilerinin öğretimine üzerine çalışmalar gerçekleştirmişlerdir. Araştırmalardan görüldüğü gibi ulusal araştırmaların daha çok cinsel eğitim kapsamında özbakım beceri öğretimi, cinsel istismardan korunma, cinsel eğitime ilişkin tutumların belirlenmesi gibi cinsellik ve cinsel eğitim temasına yoğunlaştığı görülmüştür. Uluslararası alanyazında da gelişim yetersizliği olan bireylerin cinsel eğitim sürecinde romantik ilişkilerinin desteklenmesine yönelik, eğitim bağlamında ele alınan araştırmalar oldukça sınırlıdır. Bu anlamda bu çalışmanın ilgili alanyazında önemli bir boşluğu dolduracağı düşünülmektedir. Buradan hareketle ergenlikle başlayan, cinsel gelişimin en önemli sosyal boyutu olan flört etme becerileri ve romantik ilişki yürütme sürecine ilişkin araştırmalara gereksinim duyulduğu ifade edilebilir.

Gelişim yetersizliği olan gençlere romantik ilişkilerine yönelik araştırma gereksinimi ile gençlere verilecek olan eğitimlerin bağımsız ve güvenli yaşamalarındaki pratik önemi araştırmanın hareket noktasıdır. Gençlere arkadaşlık kurma ve sürdürme, romantik ilişkileri anlamlandırma, karşı cinsle karşı duyulabilecek sevgi, uygun arkadaşlık ve romantik ilişkiler geliştirme, uygun şekilde bu ilişkileri yürütebilme, istismardan kaçınma gibi davranış ve becerilerin kazandırılabilmesi için sistematik eğitimlerin öğretmenler tarafından veriliyor olması önemlidir. Öğretmenlerin öğretmen adayı oldukları dönemde bu anlamda cinsel beceriler, güvenlik becerileri, sosyal beceriler gibi beceri alanlarında nitelikli öğrenme yaşantıları edinmeleri ve kendilerini yetiştirmiş olmaları da ayrıca önem kazanmaktadır. Bu noktada özel eğitim öğretmen adaylarının öğretmenlik uygulaması (staj) sürecinde neler deneyimlediği, cinsel eğitime ve romantik ilişkilerin desteklenmesine ilişkin nasıl bir bakış açısına sahip olduğunu ortaya koymak, var olan durumu betimlemek; gelişim yetersizliği olan bireylerin yetişkin yaşamında bağımsız ve güvenli yaşamasında kritik rol oynayan romantik ilişkileri uygun şekilde kurmasına, özel eğitimde cinsel eğitim süreçlerinin şekillenmesine ışık tutacak, öğretmen adaylarının bu süreçte yaşadığı deneyimlerin, güçlüklerin ve çözümlerin belirlenmesinde ve eğitim süreçlerinin iyileştirilmesinde önemli bilgiler sağlayacaktır. Buradan hareketle bu araştırmanın

amacı gelişim yetersizliği olan gençlerin romantik ilişki yürütebilmelerine ve bu konuda eğitim almalarına yönelik özel eğitim öğretmen adaylarının görüş ve önerilerinin belirlenmesidir. Bu amaçla staj uygulamalarında özel eğitim öğretmeni adaylarının gözledikleri öğrenci davranışları ve eğitim süreçleri üzerinden gelişim yetersizliği olan gençlerin romantik ilişki yürütmelerine ve cinsel eğitim sürecine ilişkin var olan durum ve öğretmen adaylarının bakış açısı ortaya konmaya çalışılmıştır. Araştırmada sıralanan sorulara yanıt aranması düşünülmektedir.

1. Öğretmen adaylarının gelişim yetersizliği olan gençlerin romantik ilişki yürütme ve flört becerileri hakkındaki düşünceleri nelerdir?
2. Öğretmen adaylarının gelişim yetersizliği olan gençlerin romantik ilişki yürütmesine ilişkin cinsel eğitim gereksinimleri ve eğitim süreçleri konusundaki düşünceleri nelerdir?

Yöntem

Araştırma Modeli

Bu araştırmada gelişim yetersizliği olan gençlerin romantik ilişki yürütebilmelerine ve bu konuda eğitim almalarına yönelik özel eğitim öğretmen adaylarının görüş ve önerilerini belirlemek ve staj uygulamalarında gözlenen öğrenci davranışları üzerinden cinsel eğitime ilişkin var olan durumu öğretmen adayı bakış açısıyla ortaya koymak üzere *durum çalışması* deseni kullanılmıştır. Durum çalışması deseni, bir durumun derinlemesine araştırılmasıdır. Bir program, bir kurum, bir olgu, bir sistem durumlara örnek oluşturabilir (Mills & Gay, 2016; Yıldırım & Şimşek, 2013). Bir durumun derinlemesine incelenmesinde de çoklu veri toplama tekniğine başvurulmaktadır (Chmiliar, 2010). Bu nedenle araştırmanın amacı doğrultusunda konuya ilişkin katılımcıların görüş ve önerilerini belirlemek üzere hem nitel hem de nicel veri toplama teknikleri işe koşulmuştur.

Çalışma Grubu

Araştırmanın katılımcıları Türkiye'deki üniversitelerde özel eğitim öğretmenliği lisans programında okuyan öğretmen adaylarıdır. Bu çalışma grubu içerisinden amaçlı örnekleme ile katılımcılar seçilmiştir. Araştırılan duruma ilişkin derinlemesine bilgi vereceği düşünülen, araştırma amacına en uygun, araştırmaya en çok destek sunabilecek örnekleme amaçlı örnekleme adı verilmektedir (Creswell, 2014). Çalışmada amaçlı örnekleme türlerinden biri olan ölçüt örnekleme ile katılımcılar belirlenmiştir. Ölçüt örnekleme ise amaca yönelik olarak önceden belirlenmiş, çalışma için önemli olan özelliklerin ölçüt olarak belirlenmesi ve bu ölçütlerin tümünü sağlayan katılımcıların seçilmesidir (Merriam, 2013). Bu çalışmada katılımcı seçimindeki ölçüt özel eğitim öğretmenliği bölümü son sınıf öğrencisi olmaktır. Ölçütün son sınıf olmasının nedeni lisans öğrencilerinin atanmak üzere olan öğretmen adayı olması ve staj uygulamalarını gerçekleştirmiş, saha deneyimi olan öğrenciler olmasıdır. Bu ölçütün belirlenme sebebi katılımcı öğretmen adaylarının gelişim yetersizliği olan gençleri staj uygulamalarında gözlemlenmeleri, özellikle ergenliğin başlamasıyla birlikte ortaya çıkan flört davranışlarını, romantik ilişki yürütmeye yönelik davranışları ve bu sürece yönelik eğitim gerçekleşen uygulamalarını izliyor olmalarıdır. Son sınıf özel eğitim öğretmenliği programı öğrencileri staj uygulaması sürecinde gelişimsel yetersizliği olan öğrencilerin romantik ilişki deneyim ve eğitim süreçlerini gözleyebilmekte, ayrıca yine son sınıfta seçmeli ders olan "Ergenlik ve Cinsel Eğitim" dersini alabilmektedirler. Bu nedenlerle çalışma grubundan veriler staj uygulamaları sonrasında dönem sonunda çevrim içi anket yoluyla toplanmıştır.

Araştırmanın ilk aşamasında araştırmacılar tarafından geliştirilen çevrim içi anket formu belirlenen katılımcı ölçütlerine uygun öğretmen adaylarının bulunduğu üniversitelere gönderilmiştir. Çevrim içi anket formunun gönderileceği kişilerin seçiminde amaçlı örnekleme uygulanmış, veri toplama sürecinde bu amaca dönük olarak, ölçütleri sağlayan, ulaşılabilen tüm özel eğitim öğretmen adayları kolayda örnekleme ile katılımcı gruba dahil edilmiştir. Ankete dönüş olan üniversiteler Anadolu Üniversitesi, Ankara Üniversitesi, Gazi Üniversitesi, Pamukkale Üniversitesi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Uşak Üniversitesi, Maltepe Üniversitesi, Sakarya Üniversitesi, Bolu İzzet Baysal Üniversitesi, Marmara Üniversitesi, Necmettin Erbakan Üniversitesi ve Hacettepe Üniversitesi olmuş, bu üniversitelerdeki 204 öğretmen adayından veri toplanmıştır.

Araştırmanın nitel aşamasını oluşturan ikinci aşamada ise anketi dolduran kişiler arasından gönüllü kişilerle yarı-yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. Bu bölümde amaçlı örneklemeden ulaşılabılır olan 7 kişiyle görüşme yapılmıştır. Uzaktan eğitim sürecinde bulunulması nedeniyle görüşmeler araştırmanın gerçekleştiği Anadolu Üniversitesinde okuyan öğretmen adaylarıyla yürütülmüştür.

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Bilgileri

Veri Toplama Süreci	Sınıf Düzeyi /Yaş Aralığı	Cinsiyet	Katılımcı Sayısı
Anket	Lisans 4.sınıf 22-35 yaş	139 kadın (%68,1) 65 erkek (%31,9)	204 özel eğitim öğretmen adayı
Görüşme	Lisans 4.sınıf 22-24 yaş	5 kadın 2 erkek	7 özel eğitim öğretmen adayı

Tablo 1’de görüldüğü gibi katılımcıların büyük çoğunluğunu kadın öğretmen adayları oluşturmaktadır. Çeşitli illerde özel eğitim öğretmenliği son sınıf öğrencisi olan katılımcıların yaş aralığı 22-35 yaşdır.

Uygulama Süreci

Araştırmanın amacı belirlendikten sonra araştırmacılar tarafından 20 maddelik 5li likert tipi “Gelişim Yetersizliği Olan Gençlerin Romantik İlişki Yürütmesi ve Eğitimlerine Yönelik Öğretmen Adayı Görüşü Anketi” geliştirilmiştir. Anket çevrim içi ortamda 204 katılımcıya ulaştırılmıştır. Ardından anket verileri analiz edilerek cinsel eğitim dersi alanlar arasından (en zengin veri sağlayacağı düşünülen) ve gönüllü olan 7 katılımcıya yeniden ulaşılarak kendileriyle konuya ilişkin derinlemesine bilgi almak üzere yüz yüze yarı-yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. Bunun için anket ile veri toplama yolu süreci izlenerek cinsel eğitim dersi alan gönüllü katılımcılarla yüz yüze görüşmeler yapılacağı duyurusu yapılmış, geri dönüş sağlayan 9 katılımcı olmuştur. İki katılımcı daha sonradan katılmaktan vazgeçmiştir. Diğer 7 katılımcı ile anket ile veri toplama süreci sona erdikten bir hafta sonra yüz yüze görüşme yapılmıştır.

Görüşmeler araştırmacıların görev yaptığı üniversitede sessiz bir ortamda, görüşülen ile görüşmeci yalnızken gerçekleşmiş, görüşmecinin yazılı ve sözlü onayı ile ses kaydına alınmıştır. Görüşmeleri ikinci yazar gerçekleştirmiş, görüşme esnasında görüşülenlere etik açıdan sorun yaratabilecek konularda alınan önlemler açıklanmıştır. Bu noktada kişisel bilgilerin asla paylaşılmayacağı, kod isim kullanılacağı, istedikleri zaman çalışmadan çekilebilecekleri, görüşmedeki bulguların sadece bilimsel toplantılarda bilimsel amaçlarla paylaşılacağı ve araştırma sonuçlandırıldığında görüşülen kişilerle araştırma sonuçlarının paylaşılacağı açıklanmıştır.

Veri Toplama Araçları ve Verilerin Toplanması

Araştırmanın ilk aşamasını oluşturan nicel aşamada veri toplama aracı olarak anket tekniği kullanılmıştır. Anket, araştırma problemlerinin çözümlenmesinde kullanılacak bilgilerin toplanmasında kullanılan, planlı ve standart biçimde bilgi almak için geliştirilmiş soru sormaya dayalı bilgi toplama tekniğidir (Creswell, 2014; Mills & Gay, 2016). Bu çalışmada 20 maddelik 5li likert tipi “Gelişim Yetersizliği Olan Gençlerin Romantik İlişki Yürütmesi ve Eğitimlerine Yönelik Öğretmen Adayı Görüşü Anketi” araştırmacılar tarafından geliştirilmiştir.

Araştırmanın ikinci aşamasını oluşturan nitel aşamada ise yarı-yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Yarı-yapılandırılmış görüşme görüşmecinin bazı temel sorularla görüşmeye başladığı, görüşme esnasında soruların yanıtlara göre detaylandırıldığı sohbete dayalı veri toplama tekniğidir (Creswell, 2014). Araştırmacılar tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu 4 açık uçlu sorudan ve sonda sorularından oluşmaktadır. Görüşmelerde kullanılmak üzere yazılı onam formu ve demografik bilgi formu araştırmacılar tarafından geliştirilmiştir.

Anket Geliştirme Süreci

Bu çalışmada anketin amacı özel eğitim öğretmen adaylarının gelişim yetersizliği olan gençlerin romantik ilişkilerine ve bu konudaki eğitimlerine ilişkin görüşlerini belirlemektir. Bu amaçla Anderson’un

anket geliştirme adımları izlenerek araştırmacılar tarafından bir çevrim içi anket geliştirilmiştir. Anderson'a (1990) göre anket geliştirme süreci dört aşamada gerçekleşmektedir; (1) Problemi Tanımlama: Amaç ve soru belirleme, (2) Madde Yazma: Taslak form oluşturma, (3) Uzman Görüşü Alma: Ön Uygulama formu oluşturma ve (4) Ön uygulama, ankete son şeklini verme. Buna göre ilk aşamada bu amaç doğrultusunda sorular belirlenmiştir. Soruların belirlenmesi aşamasında yazarların çalışma alanları doğrultusunda deneyimleri, ilgili literatür ve uzman görüşleri dikkate alınmıştır. Birinci yazar gelişim yetersizliği olan gençlerle sosyal becerilerin geliştirilmesi konusunda bilimsel çalışmalar yürütmekte, uzun yıllardır lisans düzeyinde sosyal beceri öğretimi dersi okutmaktadır. İkinci yazar ise gelişim yetersizliği olan gençlerin cinsel gelişimi ve romantik ilişkileri konusunda bilimsel çalışmalar yürütmekte, beş yıldır lisans düzeyinde cinsel eğitim dersi yürütmekte ve cinsel eğitim konusunda uygulamalı seminerler gerçekleştirmektedir. Anket maddelerine ilişkin sorular gelişim yetersizliği olan gençler için önemli bir sosyal beceri olan romantik ilişki kurma ve bu sürece ilişkin cinsel eğitim süreçlerini içermektedir. Yazarların liderliğinde yürütülen staj uygulamalarında gelişim yetersizliği olan öğrencilerin flört davranışları ve cinsel eğitim süreçlerine ilişkin öğretmen adaylarından gelen geri bildirimler ile duruma ilişkin olası sorunlar tartışılarak alanyazındaki araştırma sonuçlarının incelenmesiyle anket maddelerinin içeriklerine karar verilmiştir.

İkinci aşamada belirlenen amaç ve sorulara bağlı olarak anket maddeleri yazılmış ve taslak form oluşturulmuştur. Üçüncü aşamada anketin taslak formu 3 ölçme değerlendirme uzmanı, 2 romantik ilişki konusunda çalışan psikolog ve 15 özel eğitim bilim uzmanı olmak üzere 20 uzmana gönderilerek görüşleri alınmıştır. Uzman görüşleri sonunda anketin kapsam ve görünüş geçerliği incelenmiştir.

Yirmi uzman tarafından verilen düzenlemelere göre soru maddelerinin kapsam geçerliği Miles ve diğerleri (2014) ile Lawshe (1975) kapsam geçerliği hesaplamalarıyla gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda anket maddelerinin kapsam geçerlik oranları (KGO) ve kapsam geçerlik indeksi (KGİ) hesaplanmıştır. 20 kişilik uzman ekibinin en küçük KGO değeri 0.42, en küçük KGİ değeri ise 0.67'dir (Adıgüzel, 2019). Buna göre anket maddelerinin en düşük KGO 0.8, en yüksek KGO 1'dir. Anketin tamamına ilişkin KGİ ise 0.99 bulunmuştur.

Düzenlemeler sonunda hedef grubun %20'si kadar bir grupta (40 kişi) pilot uygulama yapılmış ve maddelerin anlaşılabilirliği, işlerliği ile anketin doldurulma süresi belirlenmiştir. Anket; "kesinlikle katılıyorum (5), katılıyorum (4), kararsızım (3), katılmıyorum (2), kesinlikle katılmıyorum (1)" şeklinde 5li likert tipi derecelendirilmiş, 20 maddeden oluşmaktadır. Anket maddeleri gelişim yetersizliği olan gençlerin romantik ilişki yürütebilmeleri, bu konuda desteklenmeleri, kimler tarafından, nasıl destekleneceği, romantik ilişki kurma, flört etme becerilerinin eğitimi, cinsel eğitim ve güvenlik becerileri ve eğitim içeriklerine ilişkin maddelerden oluşmuştur.

Etik

Bu araştırma için Anadolu Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırma ve Yayın Etik Kurulu tarafından 02.05.2023 tarihinde 69/87 sayılı etik kurul onayı alınmıştır. Ayrıca araştırmada anket yoluyla veri toplanırken anketin başında anketi doldurmaya yönelik gönüllü katılıma ve kişisel verilerin toplanmadığına ilişkin bir ibare yer almıştır. Nicel verilerin toplanmasında katılımcılardan onay alınmıştır. Benzer şekilde görüşme yapılan katılımcılara ayrı bir gönüllü katılım onam formu imzalatılmıştır. Bu formda herhangi bir nedenle görüşmeye katılmaktan vazgeçebilecekleri, demografik bilgilerde kişinin kimliğini açık edecek bilgilerin yer almadığı bilgisi sunulmuştur. Dolayısıyla araştırmanın veri toplama süreci bilinmezlik ilkesine uygun olarak gerçekleştirilmiştir.

Verilerin Analizi

İlk aşamada anket verileri SPSS 21 programı aracılığıyla nicel betimsel analiz tekniği ile analiz edilmiş ve betimsel istatistikleri hesaplanmıştır. Görüşmelerden elde edilen nitel veriler ise içerik analiziyle analiz edilmiştir. İçerik analizi; ses kaydının dökümü, verileri düzenleme ve analize hazırlama, bütün verileri okuma, verileri kodlama, temalar oluşturma, temaları ilişkilendirme ve temaları yorumlama aşamalarından oluşmaktadır (Creswell, 2014). Verilerin analizi sürecinde ilk olarak görüşmeleri gerçekleştiren ikinci yazar ses kayıtlarının dökümünü gerçekleştirmiştir. Daha sonra ilk yazar ses kayıtlarını dinleyerek dökümlerin

kontrolünü sağlamıştır. Ardından ikinci yazar ses dökümlerini ilgili paragraflara ayırıp, verileri düzenleyip analize hazırlamış, bütün verileri toplu şekilde okumuş ve kodlamaya başlamıştır. Kodlama süreci sonrası temaları oluşturma, kodları ilişkili temalar altında birleştirme ve temaları ilişkilendirme aşamaları bittikten sonra bütüncül temaları yorumlayarak içerik analizi sürecini tamamlamıştır.

İlk yazar ise ikinci yazarın oluşturduğu tema ve kod anahtarını inceleyerek tüm verileri aynı aşamaları izleyerek yeniden kodlamıştır. Bu aşamada ilk yazar bazı yeni kodlar veya temalar oluşturmuş ve eklemeler yapmış, bazı kodların birleşmesi gerektiğine ilişkin analize notlar düşmüştür. Temel olarak ilk kodlama güvenilirliği bu şekilde gerçekleştirilmiştir. İki araştırmacı bir araya gelerek kodlara ve temalara son halini vermiştir. Geçerlik ve güvenilirlik aşamasında ise bağımsız bir özel eğitim bilim uzmanı tarafından yeniden kodlama yapılması ve kodlama güvenilirliği hesaplanması sağlanmıştır. Bu süreç izleyen başlıkta açıklanmıştır.

Geçerlik ve Güvenirlik

Anket geliştirme sürecinde anket maddelerine ilişkin uzman görüşüne dayalı olarak kapsam ve görünüş geçerliği çalışmaları yürütülmüş, *kapsam geçerlik oranı ve indeksi* hesaplanmıştır. Buna yönelik hesaplamalar "Anket Geliştirme Süreci" başlığında sunulmuştur. Görüşme sürecine yönelik olarak *inandırıcılık* çalışması ve teyit edilebilirlik kapsamında *kodlama güvenilirliği* yapılmıştır. İnanırıcılık çalışmasında (a) uzman görüşü alınması, (b) derin ve odaklı veri toplama, (c) katılımcı doğrulaması, (d) çeşitleme ve (e) uzun süreli etkileşim stratejileri kullanılmaktadır (Erlandson ve diğerleri, 1993; Guba & Lincoln, 1989; Merriam, 2013). Mevcut çalışmada da sırasıyla (a) görüşme formunun geliştirilmesi, verilerin analizi ve bulguların sunumunda uzman görüşüne başvurulmuştur, (b) araştırmacının amacına dayalı olarak nicel verileri desteklemek üzere derinlemesine bilgi sunacak kişilerden odaklı veriler toplanmıştır, (c) katılımcı doğrulamasında görüşme yapılan kişilere ulaşılarak ortaya çıkan bulgulara ilişkin geri bildirim alınmıştır, (d) araştırmada hem anket yoluyla hem görüşme yoluyla veriler toplanarak veri çeşitlemesi yapılmaya çalışılmıştır ve son olarak (e) araştırmacılar görüşme yaptıkları öğretmen adaylarıyla gerek teorik derslerde gerek staj uygulamasında uzun süreli etkileşimlerde bulunmuştur.

Nitel veri analizinde temel teyit edilebilirlik ve inandırıcılık çalışması kodlama güvenilirliğidir. Bu çalışmada elde edilen nitel verilerden oluşturulan kod ve tema anahtarı bağımsız bir alan uzmanına verilerek yeniden kodlaması istenmiş ve bağımsız uzman ile araştırmacılar arasında kodlayıcılar arası güvenilirlik hesaplanmıştır. Kodlama güvenilirliği Miles ve diğerleri (2014) "(görüş birliği/görüş birliği+görüş ayrılığı x100)" formülüyle hesaplanmıştır. Bağımsız uzman araştırmacıların kod ve tema anahtarını inceleyerek verileri yeniden kodlamış, kodlamaları gözden geçirmiştir. Bu aşamada bağımsız uzmanın birleşmesini uygun gördüğü kodlar, temalarda isim değişikliği talebi, silinmesinin uygun olacağı kod talebi oluşmuştur. Uzlaşma öncesi kodlama güvenilirliği %88 iken araştırmacılar ve bağımsız uzmanın bir araya gelerek ilgili kodlar üzerinde uzlaşması sonucu kodlama güvenilirliği %100 olarak hesaplanmıştır.

Bulgular

Bu başlıkta ilk olarak anketten elde edilen nicel bulgular, ardından yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen nitel bulgular sunulmuştur.

Anket Yoluyla Elde Edilen Bulgular

Katılımcıların Cinsel Eğitim Geçmiş

Araştırmada katılımcılara daha önce cinsel eğitim alıp almadıkları sorulmuştur. Katılımcıların %63,7'si "Hayır", %36,3'ü ise "Evet" yanıtını vermiştir. Buna göre katılımcıların büyük bölümünün daha önce cinsel eğitim almadığı, gelişim yetersizliği olan bireylerin cinsel gelişim ve eğitimlerine yönelik detaylı bilgiye sahip olmadığı görülmüştür.

Gelişim Yetersizliği Olan Gençlerin Romantik İlişki Yürütme Süreçlerine İlişkin Öğretmen Adayı Görüşleri

Anket maddeleri arasında gelişim yetersizliği olan gençlerin romantik ilişki yürütebilme durumları, ilişkiyi anlamlandırmaları, duyguları, romantik ilişkilerde olası sorunlar kapsamındaki maddeler Tablo 2'de

sunulmuştur. Tablo 2'ye göre katılımcıların %73,6'sı (%26,5+%47,1) gibi büyük bir çoğunluğu gelişim yetersizliği olan gençlerin romantik ilişki kurmaya ihtiyaçları olduğunu düşünmekteyken, %18,1'i bu konuda kararsız olduklarını, %8,3'ü (%4,9+%3,4) ise bu gençlerin romantik ilişki yürütmeyeceğini ifade etmiştir. Katılımcıların %45,1'i (%39,2+%5,9) gelişim yetersizliği olan gençlerin romantik ilişkileri anlamlandırabildiğini düşünürken, %27,5'i bu konuda kararsız olduklarını, %27,4'ü anlamlandıramadıklarını (%18,6+%8,8) belirtmiştir. Araştırma bulgularında katılımcıların %89,7'si (%35,3+54,4) gibi çok büyük bir bölümünün fikir birliğinde olduğu madde gelişim yetersizliği olan gençlerin karşı cinse aşk, sevgi gibi duygular besleyebileceğidir. Benzer şekilde katılımcıların %90,2'si (%37,3+%52,9) romantik ilişki kurma becerisinin gençlerin gereksinim duyduğu düzeyde desteklenmesi gereken bir sosyal beceri olduğunu düşünmektedir.

Tablo 2. Katılımcıların Gelişim Yetersizliği olan Gençlerin İlişki Yürütme Süreçlerine İlişkin Anket Maddelerine Verdikleri Yanıtların Yüzdeleri

Gençlerin Romantik İlişki Yürütme Süreçlerine İlişkin Anket Maddeleri	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
Gelişim yetersizliği olan gençlerin romantik ilişki kurmaya ihtiyaçları vardır.	%26,5	%47,1	%18,1	%4,9	%3,4
*Gelişim yetersizliği olan gençler romantik ilişkileri anlamlandıramazlar.	%8,8	%18,6	%27,5	%39,2	%5,9
Gelişim yetersizliği olan gençler karşı cinse ilgi, sevgi ve aşk gibi duygular gösterebilirler.	%35,3	%54,4	%7,4	%1	%2
Romantik ilişki kurma becerisi gençlerin gereksinim duyduğu düzeyde desteklenmesi gereken bir sosyal beceridir.	%37,3	%52,9	%3,9	%3,4	%2,5
Doğru cinsel eğitimi alan bir gelişim yetersizliği olan genç uygun bir romantik ilişki yürütebilir.	%23,5	%47,5	%19,1	%5,9	%3,9
Gelişim yetersizliği olan gençlerin romantik ilişki yürütme becerileri desteklenmediğinde cinsel istismar durumu (<i>maruz kalma ya da istismarda bulunma</i>) ortaya çıkabilir.	%47,5	%42,5	%5,4	%3,9	%0,5
Gelişim yetersizliği olan gençler "güvenilir kişi" eğitimi almadıklarında kötü niyetli partnerlere yönelebilirler.	%36,8	%53,4	%6,9	%1	%2

*Ters madde.

Katılımcıların %71'i (%23,5+47,5) doğru bir cinsel eğitim aldığımda gelişim yetersizliği olan bir gencin romantik bir ilişki yürütebileceğini düşünürken, %19,1'i bu konuda kararsız olduğu, %9,8'i (%5,9+%3,9) bu gençlerin romantik ilişki yürütemeyeceği konusunda görüş bildirmiştir. Katılımcıların büyük çoğunluğunun (%47,5+%42,5=%90) fikir birliğinde bulunduğu önemli bir diğer madde gelişim yetersizliği olan gençlerin romantik ilişki yürütme becerilerinin desteklenmemesi durumunda cinsel istismarın ortaya çıkabileceği olmuştur. Benzer şekilde katılımcıların %90,2'si (%36,8+%53,4) güvenilir kişi eğitimi alınmadığında gençlerin kötü niyetli partnerlere yönelebileceğini düşünmektedir.

Gelişim Yetersizliği Olan Gençlerin Romantik İlişki Yürütmelerine Yönelik Eğitim Almalarına İlişkin Öğretmen Adayı Görüşleri

Anket maddeleri arasında Tablo 3'te görüleceği gibi gelişim yetersizliği olan gençlerin romantik ilişki yürütmelerine yönelik eğitim almalarına ilişkin cinsel eğitimde romantik ilişkilere yer verme, cinsel eğitim alınmadığında sağlıklı cinsel gelişimin tamamlanması, romantik ilişkilerin sistematik öğretimle öğretilebileceği, bilgilendirmenin öncelikle aile tarafından verilmesi, romantik ilişki eğitiminin ergenlikten itibaren verilmesi, cinsel eğitim alınmadığında duygusal sorunlar görülmesi, cinsel eğitim alındığında sınırların korunacağı ve mahremiyetin öğrenileceği, öz-belirleme becerilerinin gelişeceği konularında maddeler yer almıştır.

Katılımcıların %76'sı (%24,5+%51,5) gelişim yetersizliği olan gençlerin cinsel eğitiminde romantik ilişkilere yer verilmesi gerektiğini düşünürken, %17,6'sı bu konuda kararsız oldukları, %6,3'ü (%3,4+%2,6) ise eğitimde romantik ilişkilere yer verilmemesi gerektiği konusunda görüş bildirmiştir. Benzer şekilde

katılımcıların %70,1'i (%40,2+%29,9) gençlerin romantik ilişkilere yönelik eğitim almadan cinsel gelişimlerini sağlıklı tamamlayabileceklerini düşünmemektedirler. Öte yandan katılımcıların %18,6'sı (%4,9+%13,7) gençlerin eğitim almadan da cinsel gelişimlerini sağlıklı tamamlayabileceklerini düşünmektedir.

Katılımcıların %65,2'si (%13,7+%51,5) romantik ilişkilerin sistematik öğretimle öğretilbileceğini, %24'ü bu konuda kararsız olduklarını, %10,7'si (%7,8+%2,9) romantik ilişkilerin sistematik öğretimle öğretilmeyeceğini ifade etmişlerdir. Katılımcıların %70,1'i (%23,5+%46,6) romantik ilişkilere yönelik bilgilendirmelerin öncelikle aile bireyleri tarafından verilmesi gerektiğini düşünmekle birlikte %18,6'sı bu konuda kararsız olduğunu ifade etmiştir. Katılımcıların %87,7'si (%39,7+%48) gibi çok büyük bir bölümü gençlerin romantik ilişkilere yönelik eğitimlerini ergenlik itibarıyla almaları gerektiğini düşünmektedirler. Katılımcıların %84,4'ü (%31,9+%52,5) gençlerin romantik ilişki konusunda eğitim almadıklarında duygusal sorunlar yaşayabileceklerini düşünürken, %10,8'i bu konuda kararsız olduklarını bildirmiştir.

Katılımcıların %94,1'i (%43,6+%50,5) gibi çok büyük bir kısmı romantik ilişkilere yönelik cinsel eğitim sayesinde gençlerin ilişki sınırlarını korumayı ve mahremiyeti öğrenebileceklerini konusunda fikir birliğine varmıştır. Benzer şekilde katılımcıların %90,2'si (%36,8+%53,4) gençlere romantik ilişki yürütme becerilerinin öğretilmesinin öz-belirleme becerilerini (karar verme, seçim yapma, isteklerini kontrol etme gibi) geliştirebileceği konusunda görüş bildirmişlerdir.

Tablo 3. Katılımcıların Gelişim Yetersizliği olan Gençlerin İlişki Yürütmelerine Yönelik Eğitim Almalarına İlişkin Anket Maddelerine Verdikleri Yanıtların Yüzdeleri

Gençlerin Romantik İlişki Yürütmelerine Yönelik Eğitim Almalarına İlişkin Anket Maddeleri	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
Gelişim yetersizliği olan gençlerin cinsel eğitiminde romantik ilişkilere yer verilmesi gerektiğini düşünüyorum.	%24,5	%51,5	%17,6	%3,4	%2,9
*Gelişim yetersizliği olan gençler romantik ilişkileri destekleyecek bir cinsel eğitim almadan cinsel gelişimi sağlıklı tamamlayabilirler.	%4,9	%13,7	%11,3	%40,2	%29,9
Romantik ilişkiler sistematik bir öğretim sunularak öğretilbilir.	%13,7	%51,5	%24	%7,8	%2,9
Romantik ilişkilere yönelik bilgilendirmeler öncelikle gencin aile bireyleri tarafından verilmelidir.	%23,5	%46,6	%18,6	%11,3	%0
Gelişim yetersizliği olan gençlerin ergenlik itibarıyla romantik ilişkiler konusunda eğitim almaları ve desteklenmeleri gerektiğini düşünüyorum.	%39,7	%48	%8,8	%1	%2,5
Gelişim yetersizliği olan gençler romantik ilişki konusunda cinsel eğitim almadıklarında gençlerde duygusal sorunlar görülebilir.	%31,9	%52,5	%10,8	%4,9	%0
Romantik ilişkilere yönelik cinsel eğitim sayesinde gelişim yetersizliği olan gençler ilişki sınırlarını korumayı ve mahremiyeti öğrenebilirler.	%43,6	%50,5	%2,9	%2,5	%0,5
Gelişim yetersizliği olan gençlere romantik ilişki yürütme becerilerinin öğretilmesi öz-belirleme becerilerini (karar verme, seçim yapma, isteklerini kontrol etme gibi) geliştirebilir.	%36,8	%53,4	%6,9	%1	%2

*Ters madde

Gelişim Yetersizliği Olan Gençlerin Romantik İlişki Yürütmelerine Yönelik Eğitim İçeriği Konusunda Öğretmen Adayı Görüşleri

Anketin ikinci bölümünde katılımcılara gelişim yetersizliği olan gençlerin romantik ilişki yürütmelerine yönelik eğitim içeriğinde yer alabilecek konulara dair görüşleri sorulmuştur. Tablo 4'te görüleceği gibi katılımcıların çoğunluğu flört becerileri, güvenlik becerileri, cinsellik becerileri, ilişki yürütme becerileri ve cinsel sağlık konularının eğitime dahil edilmesi gerektiği yönünde görüş bildirmiştir. Konular arasında "Kesinlikle Katılıyorum" cevabına %68 yanıt ile önce çıkan öncelikli konu güvenlik becerileri olmuştur. Katılımcıların %10,3'ü cinsel sağlık, %7'si cinsellik becerileri, %6,9'u flört becerileri, %5,9'u ise ilişki yürütme becerileri konularının eğitimde yer alması hususunda kararsız olduklarını belirtmişlerdir. Öte yandan

olumsuz yanıtlarda dikkat çeken bulgu %4 “Kesinlikle Katılmıyorum”, %3,5 “Katılmıyorum” yanıtlarıyla eğitimde cinsellik becerilerinin yer almaması gerektiği yönündedir.

Tablo 4. Katılımcıların Gelişim Yetersizliği olan Gençlerin İlişki Yürütmelerine Yönelik Eğitim İçeriğine İlişkin Anket Maddelerine Verdikleri Yanıtların Yüzdeleri

Gençlerin Romantik İlişki Yürütmelerine Yönelik Eğitim Almalarına İlişkin Anket Maddeleri	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
İÇERİK BİLGİSİ					
FLÖRT BECERİLERİ					
Duygusunu ifade etme, karşısındaki dinleme, tepkilere duyarlı olma, girişken olma, stres yönetimi, zaman yönetimi, duygu yönetimi, uzlaşma ve uyum gösterme, gözlem yapma, sabırlı ve esnek olma, nezaket kurallarına uyma, güven kurma ve güven duyma	%41,2	%47,1	%6,9	%1,5	%3,4
GÜVENLİK BECERİLERİ					
Özel alanlar, iyi ve kötü dokunma, istismardan korunma, istismarı durdurma, yardım isteme ve bildirme, yasal bilgiler, bağımsız yaşam becerileri	%68	%31	%0	%1	%0
CİNSELLİK BECERİLERİ					
Romantik ilişkilerde partnerle cinsel yaklaşma sınırları, uygun dokunma biçimleri	%42,8	%42,8	%7	%3,5	%4
İLİŞKİ YÜRÜTME BECERİLERİ					
Sevgili olmanın sorumlulukları, cinsiyet rolleri, sevgililerin yapabilecekleri etkinlikler, sağlıklı bir ilişkide normal olan ve olmayan şeyler, ilişki başlatma ve sonlandırma, kendini yönetme becerileri	%45,3	%43,3	%5,9	%2	%3,4
CİNSEL SAĞLIK					
Cinsel sağlık bilgileri, hamilelik süreci, hamilelikten korunma, ilaç kullanımı	%45,8	%41,4	%10,3	%2	%0,5

Görüşmelerden Elde Edilen Bulgular

Araştırmada ankete yanıt veren, gönüllü 7 katılımcı ile derinlemesine bilgi edinmek üzere yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. Görüşmeler ortalama 37 dakika sürmüştür. Görüşmelerden elde edilen verilerin içerik analizi sonucunda Tablo 5’te görüldüğü gibi üç tema ve 10 alt temaya ulaşılmıştır. Üçüncü alt tema kendi içerisinde kodlara ayrılmıştır. Katılımcı öğretmen adayları için Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö6 ve Ö7 kod isimleri kullanılmıştır. İlgili alt temalara ilişkin öne çıkan bulgulardan doğrudan alıntılar izleyen satırlarda sunulmuştur.

Tablo 5’te görüldüğü gibi görüşmelerden ortaya çıkan temalar (1) gelişim yetersizliği olan gençlerin romantik ilişki yürütebilme becerilerinin desteklenmesi, (2) gelişim yetersizliği olan gençlerin ergenlik döneminde yaşadıkları güçlükler ve (3) gençlerin romantik ilişki kurma becerilerinin desteklenmesine yönelik öneriler şeklindedir.

Gelişim yetersizliği olan gençlerin romantik ilişki yürütebilme becerilerinin desteklenmesi temasında tüm katılımcılar bu konuda cinsel eğitimin gerekli olduğunu dile getirmiştir. Ayrıca güvenlik sorunlarıyla baş etme alt temasında Ö1 “Gençler eğitim almadıklarına kendilerine yaklaşan kötü niyeti tanımıyor, aşk zannedebiliyorlar...”, Ö4 “...bu konuda desteklenmelerinin en temel nedeni güvenliği tehlikeye sokan olayları engellemektir...” şeklinde görüş bildirmişlerdir. Sağlıklı romantik ilişki kurma temasına ilişkin ise Ö7 “...gençlerin sevgili olma durumunu bilmesi, sınırları tanıması sağlıklı ve güvenli ilişkiler kurmalarına yardımcı olur, bu açıdan bence çok önemli...” ve Ö3 “...doğrusu öğretilmediğinde hem engelli akranlarıyla hem de olmadık kişilerle uygunsuz ilişkiler yaşıyor, çok tehlikeli...” şeklinde ifade belirtmişlerdir.

Gelişim yetersizliği olan gençlerin ergenlik döneminde yaşadıkları güçlükler temasında mahremiyet ihlali alt teması tüm katılımcıların görüş bildirdiği alt tema olarak öne çıkmıştır. Bu konuda Ö1 “...gençler ergenlikle beraber karşı cinsle ilgi duyuyor ve uygun olmayan dokunuşlar sergiliyorlar, stajda bir öğrencim öğretmenin

göğüslerine dokunmaya çalışmıştı..." ifadesiyle gelişim yetersizliği olan bireyin mahremiyet ihlalini vurgularken, Ö6 "...bir öğrencim vardı, o kadar ne olduğunu bilmiyor ki okula gelen bir yabancı ona gelip direk sarıldı, o da sarıldı hoşuna gitti, sesini çıkarmadı, izinsiz başkasının ona dokunamayacağını bilmiyor mesela..." ifadesiyle başkasının yarattığı mahremiyet ihlaline dikkat çekmiştir. Cinsel istismara karşı savunmasızlık alt temasında Ö5 "...bizim çocuklarımız istismara çok açık hocam, art niyetli insanları ayırt edemiyorlar, nolduğunu anlamıyorlar, sessiz kalıyorlar ne yazık ki...", Ö4 ise "...otizmliler, zihin engelli gençler çok kolay kandırılıyor, cinsel istismara uğradıklarını anlamıyorlar bazen, anladıklarında söyleyemiyorlar, çok savunmasızlar..." şeklinde görüş bildirmiştir. Uygun olmayan flört davranışları alt temasında neredeyse tüm katılımcılar tarafından belirtilen konu gelişim yetersizliği olan bireylerin ısrarlı görüşme, yazışma davranışları ile sürekli sarılma ve dokunmaya çalışması olmuştur. Bu konuda Ö2 "...gelişim geriliği olan gençler ilişki süreçleri tam anlayamıyor, birinden hoşlandığında sürekli arıyor yazıyor, her gördüğünde sarılmaya çalışıyor, uygunsuz dokunuyor, bir noktada tacize gidebiliyor bu iş...", Ö5 ise "...sevgilisi ya da flörtü olduğunda toplum içinde öpme, sarılma, penise dokunma, karşı cinsin bazı bölgelerine dokunma gibi davranışları gözlemliyoruz..." şeklinde görüş dile getirmiştir. Bu temadaki bir diğer alt tema olan ilgi elde etme amaçlı problem davranış sergileme hususunda Ö1 "...sıklıkla gördüğüm dikkat çekmek için genital bölgeyle oynaması, bunu yaparken bize bakıyor gülüyor, ilgi istiyor, mastürbasyon yapmıyor...", Ö7 ise "...bir genç kız var hocam okulda, sürekli dekolte giyinmeye çalışıyor, erkeklere kendini göstermek, ilgi görmek için..." şeklinde görüş bildirmiştir. Son olarak bu gençlerin sosyal becerilerde zayıf olduğu ve bu nedenle romantik ilişki yürütebilme becerilerinin desteklenmesi gerekliliği vurgulanmıştır. Bu konuda Ö2 "...otizmliler çocuklar ya da zihin engelli çocuklar, sosyal becerilerde güçlük yaşıyor, ergenlik döneminde bu çok daha ön plana çıkıyor bence..." biçiminde görüş bildirmiştir.

Tablo 5. Görüşmelerden Elde Edilen Bulgular Sonucunda Oluşan Tema ve Alt Temalar

Temalar ve Alt Temalar
Gelişim Yetersizliği Olan Gençlerin Romantik İlişki Yürütebilme Becerilerinin Desteklenmesi Cinsel eğitim gerekliliği Güvenlik sorunlarıyla baş etme Sağlıklı romantik ilişki kurma
Gelişim Yetersizliği Olan Gençlerin Ergenlik Döneminde Yaşadıkları Güçlükler Mahremiyet ihlali Cinsel istismara karşı savunmasızlık Uygun olmayan flört davranışları İlgi elde etme amaçlı problem davranışlar Sosyal becerilerde zayıflık
Gelişim Yetersizliği Olan Gençlerin Romantik İlişki Kurma Becerilerinin Desteklenmesine Yönelik Öneriler Destek Eğitim İçeriği Güvenlik ve mahremiyet Flört becerileri İlişki yönetme Kendini yönetme Cinsellik becerileri ve sınırlar Politika Önerileri Müfredatı konu eklenmesi Yaygın eğitim seçenekleri Aile rehberliği ve danışmanlığı Romantik ilişkilere yönelik uzman desteği

Üçüncü tema olan öneriler temasında (a) destek eğitim içeriği ve (b) politika önerileri alt temaları bulunmaktadır. Destek eğitim içeriği alt temasında güvenlik ve mahremiyet konusunda Ö4 "...bence bu eğitimin en önemli amacı gençlerin güvenliğini sağlamak...", Ö6 "...tacizden, istismardan korunma hayati önem taşıyor hocam sevgililik durumu için de bu konu verilmeli...", Ö3 "...bence romantik ilişki kurulacaksa önce mahremiyet öğretilmeli..." şeklinde yanıt vermişlerdir. Flört becerileri konusunda Ö1 "...gençlerin biraz nasıl ilgi gösterilir, nasıl teklif edilir, reddedilince ne yapılır gibi konularda desteklenmeye ihtiyacı var...", Ö5 "...duygularını yönetme en kritik konu, bağlanıp saplantı yapabiliyorlar, duygularını ifade etme, nazik olma gibi durumlara hazırlanmaları gerekiyor..." şeklinde görüş bildirmişlerdir. İlişki yönetme konusunda ise Ö7 "...ilişkide sorumluluk alma, sevgili rolleri bunlar üst bilişsel beceriler hocam, bizim çocuklar bu konularda çok zorlanıyor, erken yaşta itibaren bunların çalışılması lazım..." şeklinde fikir beyan ederken, kendini yönetme konusunda Ö6 "...bağımsız seçim yapma,

karar alma, irade gösterme uzun vadede kazanılacak zor beceriler, eğitimde mutlaka yer almalı..." biçimde görüş bildirmiştir. Cinsellik becerileri ve sınırlar konusunda Ö4 "...sevğilisi olsa neyi ne kadar yapacak, nerede durduracak, nasıl durduracak en önemli noktalar..." biçimdeki yanıt vermiştir.

Öneriler temasının politika önerileri alt temasında ise katılımcıların büyük kısmı üçüncü kademe müfredatına romantik ilişkilerin desteklenmesine yönelik eğitim içeriği konulmasını, bu konuda örgün eğitim sonrası yaygın eğitim seçeneklerinin oluşturulmasını, ailelerin desteklenmesini ve onlara çocuklarına nasıl yol gösterecekleri konusunda danışmanlık yapılmasını ve romantik ilişki yürütme sürecine ilişkin özel uzman desteğinin sunulmasını önermişlerdir. Müfredata konu eklenmesi hususunda Ö2 "...Milli Eğitim müfredatında cinsel gelişime yönelik detaylı içeriklere gereksinim var, bu konuda da özellikle üçüncü kademedeki sevgili, flört süreçlerine yönelik içerik eklenebilir..." şeklinde yanıt verirken, yaygın eğitim seçenekleri konusunda Ö3 "...okul sonrasında bu gençlere eve kapanıyor, hiçbir şey bilmeden yaklaşıyorlar, kesinlikle okul sonrasında bu tarz konularda eğitim olmalı..." biçiminde görüş belirtmiştir. Aile rehberliği ve danışmanlığı konusunda ise Ö3 "...cinsel eğitim çalışan özel eğitim uzmanlarının ergenlik sonrasında ailelere düzenli danışmanlık sunacağı sistemler kurulmalı..." şeklinde görüş bildirmiştir. Benzer şekilde uzman desteği konusunda da Ö7 "...bu konuyu çalışan uzman çok sınırlı, en önemli konu, daha fazla uzman yetişmeli ve sistematik destek sunulmalı..." şeklinde açıklamalarda bulunmuştur.

Sonuç olarak anketten elde edilen nicel bulgular ile görüşmelerden elde edilen nitel bulguların büyük oranda benzer olduğu ve her iki aşamada da özel eğitim öğretmeni adaylarının gelişim yetersizliği olan gençlerin romantik ilişki kurma becerilerini destekledikleri, cinsel eğitim sunulmasının gerekli olduğu, destek eğitimlerde öne çıkan konuların mahremiyet ve güvenlik konuları vurgulanmıştır. Cinsel eğitim alınmadığında romantik ilişkilerde sınırların ihlal edilebileceği, bu doğrultuda mahremiyet ihlali ve cinsel istismara açık hale gelme gibi sorunların oluşacağı ortaya çıkan ortak sonuçlar arasındadır. Benzer şekilde hem anket verilerinde hem görüşme verilerinde cinsel eğitimlerin içeriğinde güvenlik, istismardan korunma ve mahremiyet konularının öncelikli olması ile romantik ilişkilere yönelik sınırların öğretilmesine yönelik görüşler bu konuda sunulacak eğitimin gerekliliğine ve önemine işaret etmektedir.

Sonuç ve Tartışma

Bu araştırmanın amacı gelişim yetersizliği olan gençlerin romantik ilişki kurmalarına ve yürütebilmelerine ve bu konuda eğitim almalarına yönelik özel eğitim öğretmen adaylarının görüş ve önerilerinin belirlenmesidir. OSB olan ve ZY gibi gelişim yetersizliği olan gençlerin başkalarıyla iletişim başlatma, başlattığı iletişim ve etkileşimi sürdürme becerilerinde ve sosyal yeterlikler konusunda yaşadığı sınırlılıklar ergenlikte özellikle romantik ilişkileri geliştirmede ve anlamada sınırlılıklara neden olmaktadır. Romantik ilişkiler beğenilme, sevgi, cinsellik ve duygusallık gibi ergenlikle birlikte gelişen ilişki türüdür. Gelişim yetersizliği olan gençlerin romantik ilişkiler kurabilmeleri ve sürdürebilmelerinde sahip oldukları sosyal becerilerin, almış oldukları cinsel eğitimin, sahip oldukları cinsellikle ilgili bilgilerin neler olduğunun bilinmesi, gereksinim duydukları ya da duyabilecekleri beceri ve davranışların neler olduğu, romantik ilişkileri nasıl anlamlandırdıkları, mahremiyetin ne olduğu ve uygun cinsel davranışların neler olduğu, bu konulara ilişkin ne tür eğitimler alabilecekleri gibi konuların belirleniyor olması oldukça önemlidir.

Araştırmada anketten elde edilen bulgulara göre katılımcıların büyük bölümünün (%63,7) daha önce cinsel eğitim almadığı, gelişim yetersizliği olan bireylerin cinsel gelişim ve eğitimlerine yönelik detaylı bilgiye sahip olmadığı ve dolayısıyla cinsel eğitim gereksinimlerinin olduğu görülmüştür. Böylesi yüksek bir oranda öğretmen adayının cinsel eğitim almamış olması, kısa bir süre sonra meslek hayatına katılacak öğretmen adaylarının yeterliklerindeki sınırlılıkları gündeme getirmektedir. Dahası Yükseköğretim Kurumu'nun [YÖK] özel eğitim öğretmenliği lisans programında Ergenlik ve Cinsel Eğitim Dersi'nin seçmeli ders havuzunda yer almasına (YÖK, 2018) rağmen bu dersin katılımcılar tarafından alınmamış olması hem öğretmen adayının bilinç düzeyinin ve alan hakimiyetindeki sınırlılıklara hem de öğretmen adayının danışmanlar tarafından yönlendirilmesindeki eksikliklere işaret edebilir. Öte yandan cinsel eğitim dersini yürütecek uzmanlara erişimdeki güçlükler de dersin açılmasına engel oluşturmuş olabileceği düşünülmektedir. Ancak gelişim yetersizliği olan bireylerin doğumdan ölüme kadar olan süreçte bağımsız yaşaması, güvenliği ve sağlıklı cinsel

gelişimi için kritik öneme sahip olan cinsel eğitime ilişkin özel eğitim öğretmenlerinin nitelikli olması ve bilgi-beceriyle donanmış olması beklenmektedir. Öğretmen yeterliklerinin artırılması noktasına cinsel eğitimin zorunlu hale getirilmesi büyük önem taşımaktadır. Ayrıca bu bulgunun araştırmada ortaya çıkan; katılımcıların bir kısmının romantik ilişkilerin sistematik öğretimle öğretilmesi gerektiği konusunda kararsız olması veya cinsel eğitim almadan da bu gençlerin sağlıklı gelişebileceğini düşünmesi bulgularıyla ilişkili olabileceği düşünülmektedir.

Araştırmada gelişim yetersizliği olan gençlerin romantik ilişki yürütme süreçlerine ilişkin katılımcıların görüşleri incelendiğinde, katılımcıların büyük bir çoğunluğu (%73,6'sı) gençlerin romantik ilişki kurmaya ihtiyaçları olduğunu düşünmekte, %18,1'i bu konuda kararsız olduklarını belirtmekte ve %8,3'ü ise bu gençlerin romantik bir ilişki yürütemeyeceğini ifade etmektedir. Katılımcıların gelişim yetersizliği olan gençlerin romantik ilişkileri yürütemeyeceğine ilişkin görüş belirtmelerinin nedeninin gelişim yetersizliği olan gençlerin tanı kriterlerinden olan sosyal iletişim ve etkileşim becerilerindeki sınırlılık ve yetersizlikten veya katılımcıların cinsel eğitim bilgisinin yetersizliğinden dolayı olduğu düşünülebilir. Sosyal becerilerde kendini gösteren sınırlılıklar gençlerin karşısındaki kişiye olan duygu ve düşüncelerini anlatmakta güçlükler neden olmakta, karşısındaki kişiden gelen sevgi ve aşk gibi romantik duyguları ve sözleri anlamlandırmakta sınırlılıklara yol açmaktadır. Dolayısıyla gençler romantik bir ilişkileri olsa dahi bu ilişkiyi yürütmekte oldukça zorlanmaktadırlar. Öte yandan cinsel eğitim almayan öğretmen adayları romantik ilişkiler gibi soyut ve yetişkinlik gerektiren becerilerin bu bireyler için öğretilbilir olduğunu düşünmeyebilirler.

Katılımcıların %76'sı (%24,5+%51,5) gelişim yetersizliği olan gençlerin cinsel eğitiminde romantik ilişkilere yer verilmesi gerektiğini düşünmektedir. İlgili alanyazında da benzer şekilde gelişim yetersizliği olan bireylerin cinsel eğitim almasının gerekliliği ve bu eğitimlerde romantik ilişki ya da uygun biçimde flört etme becerilerinin öğretimine yönelik içeriğin yer alması önerilmiştir (Güven, 2021a; Hannah & Stagg, 2016; Sala ve diğerleri, 2020). Ayrıca özel eğitim uygulama okullarında katılımcıların yaşayacakları deneyimlerle hem öğretmen adaylarının hem de gelişim yetersizliği olan birey ve ailelerinin gereksinimlerinin izlenmesinin önemi ortaya konmuştur (Güven, 2021b; Seçgin, 2020). Bu doğrultuda özel eğitim öğretmenliği eğitim programlarında seçmeli ders havuzunda bulunan "Ergenlik ve Cinsel Eğitim" dersinin özel eğitim öğretmeni yetiştiren Eğitim Fakültelerinde özel eğitim alanında doktorasını tamamlamış ve cinsel eğitim alanında uzmanlaşmış öğretim elemanları tarafından okutulması ve yaygınlaştırılması büyük önem taşımaktadır.

Araştırmada anketten elde edilen bulgulara göre katılımcıların %45,1'i gelişim yetersizliği olan gençlerin romantik ilişkileri anlamlandırabildiğini düşünürken, %27,4'ü anlamlandıramadıklarını belirtmiştir. Bu araştırmaya benzer olarak Heifetz ve diğerleri (2019) ZY ve ZY'ne ek olarak OSB olan gençlerin romantik ilişki anlayışlarını ve deneyimlerini inceledikleri araştırmada ZY olan gençlerin %85'inin romantik bir ilişki istediğini, romantik bir partner ile bir arkadaşın nasıl farklılaştığına dair belirli örnekler verebildiğini, çok azının (%14,3) bu konuda biraz kafa karışıklığı gösterdiğini, bir arkadaş ile romantik bir partnerin "aynı" olduğunu bildirmiştir. Bu bulgunun ZY olan gençlerin bilişsel, sosyal ve duygusal, cinsel becerilerde gösterdikleri sınırlılıklar nedeniyle ortaya çıktığından söz edilebilir. Benzer olarak Deffew ve diğerleri (2021) araştırmalarında ZY olan genç yetişkinlerle çalışan katılımcıların orta ve ileri derecede ZY olan bireylerin cinsellik ve romantik ilişkileri anlama düzeyleri konusunda kendilerinin endişeleri olduğunu ve ZY olan gençlerin romantik ilişkileri anlamada güçlükler yaşadıklarını belirtmişlerdir.

Katılımcıların çok büyük bir bölümünün (%89,7'si) gelişim yetersizliği olan gençlerin karşı cinsle aşk, sevgi gibi duygular besleyebileceğini, katılımcıların %90,2'sinin romantik ilişki kurma becerisinin gençlerin gereksinim duyduğu düzeyde desteklenmesi gereken bir sosyal beceri olduğunu belirtmişlerdir. Araştırmada görüşmelerde elde edilen bulgular anketten elde edilen bulguları destekler niteliktedir. Görüşmelerde katılımcılar gelişim yetersizliği olan gençlerin sosyal becerilerde sınırlılıklar gösterdiğini ve bu nedenle romantik ilişkileri yürütememe becerilerinin desteklenmesi gerekliliğini ifade etmiştir. Görüşme bulguları ve anket bulguları karşılaştırıldığında gelişim yetersizliği olan bireylerin flört etmeye yatkın oldukları, romantik ilişki kurmak istedikleri ve bu konuda desteğe gereksinim duydukları ortak sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmanın bu bulguları Strunz ve diğerlerinin (2017) çalışmasının bulgularıyla da tutarlıdır. Strunz ve diğerleri (2017) yürüttüğü araştırmada OSB olan genç ve yetişkinlerin romantik ilişkilere ilgi duyduklarını ve

sevgili olma, flört etme deneyimi yaşadıklarını ortaya koymuşlardır.

Ankete katılan katılımcıların büyük çoğunluğunun görüşü (n=%90) gelişim yetersizliği olan gençlerin romantik ilişki yürütme becerilerinin desteklenmemesi durumunda cinsel istismarın ortaya çıkabileceği yönündedir. Benzer şekilde katılımcıların çoğunun (n=%90,2) güvenilir kişi eğitimi alınmadığında da gençlerin kötü niyetli partnerlere yönelebileceğini düşünmektedir. Anketten elde edilen bulgu ile görüşmeden elde edilen bulgular tutarlılık göstermektedir. Araştırmada görüşmelerden elde edilen bulgular incelendiğinde tüm katılımcılar gelişim yetersizliği olan gençlerin romantik ilişki yürütebilme becerilerinin desteklenmesi konusunda gençler için cinsel eğitimin gerekli olduğu ve eğitim almadıklarında birtakım olumsuz davranışlara maruz kalacakları (örn., eğitim almadıklarında kendilerine yaklaşan kötü niyeti tanımayıp aşk zannettikleri) yönünde görüş belirtmişlerdir. Dolayısıyla gelişim yetersizliği olan bireyler için romantik ilişkilere yönelik cinsel eğitimin büyük oranda bir güvenlik eğitimi olduğu ifade edilebilir.

Araştırmanın nitel boyutunda görüşmeler sonucunda katılımcılar ergenlik döneminde gelişim yetersizliği olan gençlerin mahremiyet ihlali konusunda güçlükler yaşadığını, uygun olmayan dokunuşlar sergilediklerini, kendisine başkalarının izinsiz dokunamayacağı konusunda da bilgi eksikliklerinin olduğunu ve istismara açık olduklarını ifade etmişlerdir. Bu araştırma bulguları ile McDaniels ve Fleming'in (2016) araştırma bulguları benzerlik göstermektedir. McDaniels ve Fleming (2016) ZY olan bireylere yönelik cinsel eğitim müfredatının mevcut durumunu ve etkililiğini incelemeyi amaçlamıştır. Araştırmada literatürün kapsamlı bir şekilde incelenmesi sonucunda ZY olan bireyler için resmi olarak bireyselleştirilmiş bir eğitimin ve özel olarak hazırlanmış bir cinsel eğitim programının bulunmadığı sonucuna varılmış ve cinsel istismar, cinsel yolla bulaşan hastalıklar ve cinsel eğitim açısından ZY olan bireylerin yeterli bilgi edinemedikleri için bu konularda risk altında oldukları belirtilmiştir. Mevcut araştırma ve alanyazına göre mahremiyet ihlalinin önlenmesinde cinsel eğitimin büyük önem taşıdığı sonucuna ulaşılmıştır.

Katılımcıların büyük kısmı görüşmelerde eğitim müfredatına romantik ilişkilerin desteklenmesine yönelik eğitim içeriği konulmasını, yaygın eğitim seçeneklerinin oluşturulmasını, ailelerin desteklenmesini ve onlara çocuklarına nasıl yol gösterecekleri konusunda danışmanlık yapılması ile romantik ilişki yürütme sürecine ilişkin özel uzman desteğinin sunulmasını önermişlerdir. Bu araştırma bulgusu ile benzer olarak Deffew ve diğerleri (2021) ZY olan genç yetişkinlerin cinsellik ve romantik ilişkiler konularında hem eğitim açısından hem de yerel politikalar açısından bakıldığında desteklenmediklerini, desteğin gerekli olduğunu belirtmiştir. Hannah ve Stagg'in (2016) araştırmalarından elde ettikleri bulgular, OSB olan gençlerin tipik gelişen akranlarından daha farklı özel gereksinimleri olduğunu (ilişki eğitimi gibi) ve daha fazla cinsel bilgilere gereksinimleri bulunduğunu, gereksinimlerini karşılamak için özel yöntemler ve müfredatın gerekli olduğunu ortaya koymaktadır.

Gelişim yetersizliği olan gençlerin romantik ilişki yürütmelerine yönelik eğitim almalarına ilişkin anketten elde edilen bulgulara göre, katılımcıların çoğu (%76) gelişim yetersizliği olan gençlerin cinsel eğitiminde romantik ilişkilere yer verilmesi gerektiğini ve gençlerin romantik ilişkilere yönelik eğitim almadan cinsel gelişimlerini sağlıklı tamamlayamayacaklarını belirtirken, katılımcıların %18,6'sının da gençlerin eğitim almadan da cinsel gelişimlerini sağlıklı tamamlayabileceklerini düşündükleri görülmektedir. Katılımcıların çoğunun belirttiğine (%76) benzer olarak Stokes ve Kaur (2005) araştırmalarında, OSB gençlerin cinselliğe ve romantik ilişkilere ilgi gösterecekleri de tipik gelişim gösteren gençlere göre mahremiyet ve cinsellikle ilgili konulardaki bilgi düzeylerinin yetersiz olduğunu ve çok azının cinsel eğitim aldığını ve cinsel eğitimin gerekliliğini ifade etmiştir. Bu araştırmada katılımcıların çok az bir kısmının (%18,6) eğitim almadan cinsel gelişimin sağlıklı tamamlanacağını düşünmesi, bu katılımcıların özel gereksinimli bireylerin cinsel eğitimine ilişkin eğitim almamış olması yani konuya ilişkin bilgi yetersizliğinden veya gelişim yetersizliği olan genç yaş grubunun eğitim gereksinimlerini gözleyememiş olmasından kaynaklanıyor olabilir.

Araştırmada katılımcıların çoğu (%65,2) romantik ilişkilerin sistematik öğretilme öğretilebileceğini ifade etmişlerdir. Bu bulgunun araştırmacılar, gelişim yetersizliği olan gençler, aileler ve katılımcılar açısından umut verici ve öğretilme yönlendirici olduğu düşünülmektedir. Gelişim yetersizliği olan bireylere bilimsel dayanağı olan uygulamaları kullanarak çeşitli yaşamsal beceri ve davranışların öğretilmesi önemlidir.

Katılımcıların özel eğitim bölümünde eğitim görmüş/görüyor olmalarının, özellikle cinsel eğitim, sosyal yeterliklerin geliştirilmesi, bağımsız yaşam becerilerinin öğretimi, yanlışsız öğretim yöntemleri gibi ders süreçlerinde örnek uygulamalar görebilme yetersizlikten etkilenmiş bireylere beceri, kavram ve davranış öğretimi sunma becerilerini kazanmış olmalarının önemli olduğu görülmektedir. Araştırma bulgusunu destekler nitelikte Stokes ve diğerleri (2007) OSB olan bireylerin ebeveynlerden, kardeşlerden, gözleyerek, medyadan, cinsel eğitimden veya akranlardan herhangi bir romantik beceri öğrenemediğini, dolayısıyla sosyal becerilere dayalı müdahalelerin romantik işleyişi etkileyeceği ve geliştireceğinden söz etmektedir.

Katılımcıların büyük bir kısmı (%70,1) romantik ilişkilere yönelik bilgilendirmelerin öncelikle aile bireyleri tarafından verilmesi gerektiğini düşünmektedir. Benzer olarak Heifetz ve diğerleri (2019) araştırmalarında ZY olan gençlerin çoğunluğunun romantik ilişkileri ebeveynleri aracılığıyla öğrendiği bulgusuna ulaşmıştır. Katılımcıların %70 gibi bir çoğunlukla romantik ilişkilere ilişkin ilk bilgilerin aileleri tarafından verilmesi yönündeki bulguya ulaşılması, gençlerin aileleriyle daha fazla zaman geçirdikleri, özellikle annelerin evde okulda öğrenilenlerin devamının sağlanmasında önemli bir rol oynadığı, cinsellikle ilgili becerilerde gençlerin kendi ailelerine daha fazla güven duydukları ve bu becerilerin mahremiyet içermesi düşünceleriyle açıklanabilir. Diğer yandan bulgular katılımcıların %18,6'sının bu konuda kararsız olduğunu göstermiştir. Bu bulguda kararsız olan katılımcıların cinsel eğitim dersi almamış olabileceği; bilgi, beceri ve yetkinlik anlamında sınırlı olabileceği ve dolayısıyla gelişim yetersizliği olan bireyler ve aileleriyle çalışırken mesleki yeterlik bağlamında güçlük yaşayabileceği düşünülmektedir. Bu durum istihdam sürecinde yetkinlik sorunları doğurabilir. Nitekim özel eğitim öğretmeni yeterlilikleri arasında uzmanlık alanında yetkinlik, güncel bilimsel uygulamaları takip etme, mesleki gelişimi sağlamak için fırsatları takip etme ve öğrencinin tüm gelişim alanlarını takip etme gibi yeterlikler bulunmaktadır (Kalkan & Öğülmüş, 2020; Vuran, 2020). Bu bağlamda cinsel gelişim alanının da diğer gelişim alanları gibi ele alınması, bu konuda öğretmen adayının kendini bilgi ve beceriyle donatmak üzere ders alması veya eğitim seminerlerine katılması mesleki gelişiminin bir parçası olarak ele alınabilir. Öte yandan katılımcıların kararsızlığının, romantik ilişkileri içeren cinsel eğitimin önemli olduğu ve hassasiyetle yaklaşılması gereken bir konu olduğu için okulda uzmanlar ve bu konuda donanımlı öğretmenler tarafından kapsamlı ve sistemli bir program ve planlama ile sunulması gerektiği düşüncesiyle ilgili olabileceği düşünülmektedir. Araştırmada bu konuda görüşmelerden elde edilen bulgularda ise katılımcılar daha farklı görüş belirtmişler, ailelerin desteklenmesini ve onlara çocuklarına nasıl yol gösterecekleri konusunda danışmanlık yapılmasını ve romantik ilişki yürütme sürecine ilişkin özel uzman desteğinin sunulmasını önermişlerdir.

Katılımcıların büyük bir çoğunluğu (%94,1) romantik ilişkilere yönelik cinsel eğitim sayesinde gençlerin ilişki sınırlarını korumayı ve mahremiyeti öğrenebileceklerini konusunda görüş belirtmiştir. Araştırmada katılımcılara gelişim yetersizliği olan gençlerin romantik ilişki yürütmelerine yönelik eğitim içeriğinde yer alabilecek konulara dair görüşleri sorulmuş ve katılımcıların çoğu flört becerileri, güvenlik becerileri, cinsellik becerileri, ilişki yürütme becerileri ve cinsel sağlık konularının eğitime dahil edilmesi gerektiği yönünde görüş belirtmiştir. Araştırmada görüşmelerden elde edilen bulgularda anket bulgularıyla tutarlılık göstermektedir. Görüşmeden elde edilen bulgularda, gelişim yetersizliği olan gençlerin destek eğitim almaları gerektiğini ve eğitim içeriğinde güvenlik ve mahremiyet becerileri, flört becerileri, duygularını yönetme, ilişkide sorumluluk alma ve kendini yönetme becerilerine ilişkin bilgilerin (özellikle bağımsız seçim yapma, karar alma, irade gösterme) yer alması gerektiği ifade edilmiştir. Bu bulguyu destekler nitelikte Cheak-Zamora ve diğerleri (2019) araştırmalarında OSB olan genç ergenlerin ve genç yetişkinlerin, temel güvenlik ve cinsel sağlık konuları, yanı sıra sosyal/ilişki becerileri geliştirme, karşı cinse kur yapma, flört becerilerinde eğitime gereksinimleri olduğunu ve bu becerileri içerecek şekilde cinsel eğitim programı oluşturulması gerektiği bulgusuna ulaşmıştır.

Benzer olarak Yıldız (2020) çalışmasında, ZY olan genç ve yetişkinlerin cinselliği düşünüldüğünde ilk akla gelen karşı cinsle kurduğu etkileşim olduğunu belirtmiş ve araştırmaları incelediğinde de karşı cinsle flört etme, yakın ilişki kurma, romantik etkileşim kurma, duruma uygun cinsel davranışları seçme gibi becerilerin sosyal beceriler içinde yer aldığını belirtmiştir. Bu doğrultuda sosyal beceriler (örn., karşı cinsle etkileşim kurma), güvenlik becerileri (örn., cinsel istismar ve tacizden korunma, ilişkide sınır koyma), öz

belirleme becerileri (örn., kendini yönetme, isteğini uygun şekilde bildirme), kişiler arası beceriler (örn., romantik ilişki kurma), öz-bakım ve kişisel bakım becerileri (örn., cinsel bölge temizliği, menstürel bakım) gibi becerilerin öğretilmesinin cinsel becerilerin kazanımı ve sürdürülmesi için önemli ve gerekli beceriler olduğu görülmektedir.

Gelişim yetersizliği olan gençlerin romantik ilişki yürütebilmelerine ve bu konuda eğitim almalarına yönelik özel eğitim öğretmen adaylarının görüşlerinin incelendiği araştırmanın temel sonucu gelişim yetersizliği olan gençlerin romantik ilişki yürütme becerilerinin desteklenmesi yönündedir. Katılımcıların çoğu gelişim yetersizliği olan gençlerin romantik ilişki ihtiyaçları olduğunu, bu konuda desteklenmeleri ve eğitim almaları gerektiğini, bu gençlerin karşı cinse aşk, sevgi gibi hisler besleyebileceğini ve desteklendiklerinde bu ilişki türünü anlamlandırabileceklerini ve yürütebileceklerini düşünmektedirler. Öte yandan gençlerin romantik ilişkiler kurma konusunda destek almamaları durumunda cinsel istismara açık hale gelme ve kötü niyetli partnerlere kapı açma gibi önemli güvenlik sorunları olacağı sonucuna ulaşılmıştır. Bunu destekler nitelikte romantik ilişkilere yönelik sunulacak eğitimin sınırları ve mahremiyeti koruma, cinsel istismardan korunma gibi becerileri kazandırarak güvenliği sağlamada önemli bir yere sahip olduğu ortaya konmuştur. Nitekim sunulacak eğitimin içeriğinde en çok ifade edilen konu da güvenlik becerileri olmuştur.

Araştırmada bir diğer önemli sonuç katılımcıların yarısından fazlasının (%63,7) cinsel eğitim almamış olmasına rağmen bu konuda farkındalık düzeylerinin yüksek olması ve gelişim yetersizliği olan gençlerin eğitim alarak romantik ilişki kurma becerilerinin desteklenmesini savunmalarıdır. Bu durumun öğretmen adaylarının devam ettikleri özel eğitim lisans programındaki çeşitli derslerde edinmiş oldukları bilgilerden kaynaklandığı, özellikle bağımsız yaşam becerilerinin öğretilmesine ilişkin derslerde güvenlik becerileri, sosyal becerilerin öğretilmesine ilişkin derslerde kişiler arası ilişkiler konularına yer verilmesinin bu sonucu desteklediği düşünülmektedir. Ayrıca bu sonucun ortaya çıkmasında seçmeli ders havuzundaki Ergenlik ve Cinsel Eğitim dersini alan katılımcıların yanıtlarının rolü de olduğu düşünülmektedir.

Araştırmada temel konu romantik ilişkiler olmasına rağmen eğitim içeriğinde ve diğer ilgili maddelerde en sık ifade edilen konu güvenlik olmuştur. Bu sonuç ülkemizin sosyo-kültürel yapısının getirdiği toplumsal özellikler ve hali hazırda var olan güvenlik riskleri ile ilişkili olabileceğini düşündürmektedir. Cinselliğin toplumun kültürel ve ahlaki yapısından etkilenen bir kavram olması nedeniyle çoğu zaman tabu haline dönüşebildiği ülkemizde gelişim yetersizliği olan bireylerin cinsel eğitimi, romantik ilişkileri daha da az çalışılan bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Cinsellik, flört etme, sevgili olma gibi cinsel eğitim içerikleri toplumumuzda sıklıkla utarılan, konuşulmayan, üstü örtülen ve konuşulduğunda ayıplanan konular olabilmektedir. Bu durum gelişim yetersizliği olan bireylerin cinsel gelişiminin desteklenmesini de olumsuz etkileyebilmektedir. Özel eğitimde cinsel eğitim dendiğinde genellikle mahremiyet ve cinsel istismardan korunma gibi güvenlik becerileri gündeme gelmektedir. Nitekim bu araştırmada da güvenlik konusu öne çıkmıştır. Oysa ergenlik ve gençlik döneminde cinsel gelişimin önemli bir parçası da sağlıklı romantik ilişkiler kurabilmektir (Fei ve diğerleri, 2021; Strunz ve diğerleri, 2017). Bu araştırmada öğretmen adayları da gelişim yetersizliği olan bireylerin romantik ilişki kurma becerilerinin desteklenmesi gerektiği ve bu konuda eğitim almaları gerektiğini ifade etmişlerdir. Bu çalışmayla bu konunun önemi ve özel eğitim öğretmen adaylarının bu eğitime bakış açısı ortaya konmuştur. Dahası araştırmadan elde edilen bulgular özel eğitim öğretmen adaylarının çalışacakları ergen ve gençlere cinsel eğitim sunma, onların romantik ilişki kurma becerilerini destekleme noktasında motivasyon sahibi olabileceklerini düşündürmektedir. Buradan çıkarılabilecek en önemli sonuç özel eğitim öğretmeni adaylarının bu eğitimi verebilecek bilgi ve becerilerle donatılmasıdır. Bu bağlamda lisans programlarında bulunan seçmeli Ergenlik ve Cinsel Eğitim dersinin zorunlu olması ve bu dersin içeriğinde gelişim yetersizliği olan gençlerin romantik ilişki yürütmelerini destekleyecek içeriklere yer verilmesi önem arz etmektedir.

Sonuç olarak bu araştırmanın bulgularının özel eğitim öğretmenlerinin mesleki yeterliklerinin artırılmasına, gelişim yetersizliği olan öğrencilerin cinsel gelişiminin öğretmenler tarafından takip edilebilmesine destek sağlayabileceği ve bu bağlamda öğrenciler ile ailelerinin eğitim gereksinimlerini dikkate alan politikalara yön verebileceği düşünülmektedir. Buradan hareketle araştırma sonucunda aşağıda yer alan önerilerde bulunulabilir.

Uygulamaya Yönelik Öneriler

- Araştırmanın ilk bulgusu katılımcıların %63,7'sinin cinsel eğitim almamış olmasıdır. Buna göre ülke genelinde tüm lisans programlarına cinsel eğitim dersi zorunlu hale gelmeli, cinsel eğitime ilişkin düzenli seminerler verilmeli ve sıralı içeriklerden oluşan cinsel eğitim serileri düzenlenmelidir.
- Katılımcıların çoğu gelişim yetersizliği olan gençlerin romantik ilişki kurma becerilerinin desteklenmesi gerektiğini ifade etmiştir. Özel eğitim öğretmen adaylarının gelişim yetersizliği olan gençlerle romantik ilişkiler konusunda çalışma deneyimleri için fırsatlar yaratılması önerilmektedir.
- Politika geliştiricilere bu eğitimlerin içeriklerinin detaylandırılması ve ailelerin işin içine katılmasına ilişkin okul programlarında gerekli düzenlemelere yer verilmesi, aile-okul iş birliğinin sağlanmasına yönelik teşvik edici uygulamaların oluşturulması önerilmektedir.
- Bulgulardan biri de cinsel eğitimin aileler tarafından sunulması yönündedir. Ailelerin bu konuda güçlendirilmesi noktasında uzmanlar tarafından aile eğitimleri düzenlenmesi ve cinsel eğitim süreci boyunca aile rehberliği sunulması önerilmektedir.
- Gelişim yetersizliği olan gençlerin romantik ilişki kurma becerilerinin desteklenmesi sürecinde önemli noktalardan biri de güvenli bir çevre oluşturmaktır. Bu konuda eğitim sunulurken güvenli bir ortam oluşturulması, gencin etkileşimde bulunacağı kişilerin güvenilir bir yetişkin kontrolünde olması sağlanmalıdır.
- Gelişim yetersizliği olan gençlere sunulacak cinsel eğitimlerde video model, animasyon model, sosyal öykü gibi görsel ve sosyal değişkenlere odaklanan bilimsel dayanaklı uygulamaların kullanılması önerilmektedir.

İleri Araştırmalara Yönelik Öneriler

- İlk olarak gelişim yetersizliği olan gençlerin cinsel eğitimi ya da romantik ilişkilerine yönelik ulusal ve uluslararası alanda yapılacak her türlü çalışmaya gereksinim olduğu ifade edilebilir.
- Bu araştırmanın bulguları ışığında özel eğitim öğretmeni adaylarının cinsel eğitim alabilecekleri bilgi ve beceri yeterliklerinin geliştirilmesini hedefleyen yönelik uygulamalı araştırmalar yürütülmesi önerilebilir.
- Gelişim yetersizliği olan gençlere romantik ilişki kurma becerilerinin öğretimine yönelik tek denekli veya deneysel araştırmalar planlanabilir.
- Gelişim yetersizliği olan gençlerin ailelerine yönelik çocuklarının flört becerilerini nasıl destekleyecekleri, güvenliklerini sağlayarak sağlıklı bir romantik ilişki yürütmelerine nasıl yardımcı olabileceklerine ilişkin aile eğitimi sunan uygulamalı araştırmalar yürütülmesi önerilmektedir.
- Hali hazırda flört edebilen, sevgilisi olan gelişim yetersizliği olan gençler ya da aileleriyle derinlemesine bilgi edinmek üzere nitel araştırma veya eylem araştırması planlanabilir.
- Gelişim yetersizliği olan gençlerle çalışan tüm uzmanlara bu bireylerin cinsel eğitimine yönelik eğitim içeriklerinin bilimsel temelde sunulduğu araştırma ve projeler planlanması önerilmektedir.
- Gelişim yetersizliği olan gençlerin romantik ilişkiler konusundaki bilgi ve tutumlarını inceleyen nitel veya nicel araştırmalar yürütülmesi önerilmektedir.
- Bu araştırmaya benzer şekilde ailelerin, mesleğe başlamış özel eğitim öğretmenlerinin ve gelişim yetersizliği olan gençlerle çalışan öğretmen ve uzmanların bu gençlerin romantik ilişki kurma ve bu konuda eğitim almalarına ilişkin görüş ve önerilerinin belirleneceği betimsel çalışmalara gereksinim duyulmaktadır.

Yazar(lar)ın Beyanı

Araştırmacıların katkı oranı beyanı: Araştırmada birinci yazar %50, ikinci yazar %50 oranında katkı sağlamıştır.

Etik Kurul Kararı: Araştırmanın Anadolu Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırma ve Yayın Etik Kurulu tarafından E-54380210-050.99-522156 03.05.2023 sayılı 02.05.2023 tarihli 69/87 sayılı Etik Kurul Kararıyla verilen etik kurul izni bulunmaktadır. Bu araştırmanın planlanmasından, uygulanmasına, verilerin toplanmasından verilerin analizine kadar olan tüm süreçte “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir. Bu araştırmanın yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamıştır. Bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir.

Çatışma Beyanı: Araştırmanın yazarları çalışmanın tarafsızlığıyla ilgili belirtilmesi gereken herhangi bir maddi-manevi katkı veya çıkar/çatışma beyanı olmadığını ifade etmektedir.

Destek ve Teşekkürler: Bu araştırma için herhangi bir kurumdaki finansal destek alınmamıştır. Araştırmanın veri toplama süreçlerine gönüllü olarak katılan öğretmen adaylarına teşekkürlerimizi sunuyoruz.

Kaynaklar

- Adıgüzel, O. C. (2019). *Eğitim programlarının geliştirilmesinde ihtiyaç analizi el kitabı* (2. Baskı). Anı Yayıncılık.
- Akdemir, B., & Taymaz-Sarı, O. (2019). Zihinsel yetersizliği olan bireylerle çalışan öğretmenlerin cinsel eğitime yönelik tutumları ve etik durumlarının karşılaştırılması. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 15(3), 267-282. <https://doi.org/10.17244/eku.425276>
- Akın Bülbül, I. (2012). *Zihinsel yetersizlikten etkilenmiş erkek ergenlere ebeveynleri aracılığıyla uygun mastürbasyon yapma becerisinin kazandırılmasında eşzamanlı ipucuyla öğretimin etkililiği*. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi.
- American Association on Intellectual and Developmental Disabilities. (2010). *Intellectual disability: definition, classification, and systems of supports* (11th. ed.). American Association on Intellectual and Developmental Disabilities.
- American Psychiatric Association. (2013). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders* (DSM 5). American Psychiatric Publishing.
- Anderson, G. (1990). *Fundamentals of educational research*. The Falmer Press.
- Bayyığıt, T., & Ilgaz, G. (2023). Türkiye’de özel eğitim öğretmenlerinin cinsel eğitime yönelik hizmet içi eğitimleri için bir ihtiyaç analizi. *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 55, 25-45. <https://dergipark.org.tr/en/pub/deubefd/issue/76537/1134642>
- Boucher, J. (2017). *Autism spectrum disorder*. SAGE Publishing.
- Brewer, R., Biotti, F., Catmur, C., Press, C., Happe, F., Cook, R., ve Bird, G. (2016). Can neurotypical individuals read autistic facial expressions? A typical production of emotional facial expressions in autism spectrum disorders. *Autism Research*, 9(2), 262–271. <https://doi.org/10.1002/aur.1508>
- Byers, E. S., Nichols, S., & Voyer, S. D. (2013). Challenging stereotypes: Sexual functioning of single adults with high functioning autism spectrum disorder. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 43(11), 2617-2627. <https://doi.org/10.1007/s10803-013-1813-z>
- Chan, J., & John R. M. (2012). Sexuality and sexual health in children and adolescents with autism. *The Journal for Nurse Practitioners*, 8(4), 306-315. <https://doi.org/10.1016/j.nurpra.2012.01.020>
- Charpentier, K., & Carter, E. W. (2023). Romantic relationships and adults with IDD in inclusive supported living: Considerations, complexities, and opportunities. *Sexuality and Disability*, 41, 307-334. <https://doi.org/10.1007/s11195-023-09775-1>
- Cheak-Zamora, N. C., Teti, M., Maurer-Batjer, A., O’Connor, K. V., & Randolph, J. K. (2019). Sexual and relationship interest, knowledge, and experiences among adolescents and young adults with autism

- spectrum disorder. *Archives of Sexual Behavior*, 48(8), 2605-2615. <https://doi.org/10.1007/s10508-019-1445-2>
- Chmiliar, I. (2010). Multiple-case designs. In A. J. Mills, G. Eurepas & E. Wiebe (Eds.) *Encyclopedia of case study research* (pp.582-583). SAGE Publications.
- Creswell, J. W. (2014). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches* (4th. Edition). SAGE Publications.
- Çelik, Ö. (2017). Zihin yetersizliği olan çocukların cinselliği hakkında annelerin görüşleri. *International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 12(8), 211-234. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.12106>
- Deffew, A., Coughlan, B., Burke, T., & Rogers, E. (2021). Staff member's views and attitudes to supporting people with an intellectual disability: A multi-method investigation of intimate relationships and sexuality. *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities*, 35(4), 1049-1058. <https://doi.org/10.1111/jar.12897>
- Dewinter, J., De Graaf, H., & Begeer, S. (2017). Sexual orientation, gender identity, and romantic relationships in adolescents and adults with autism spectrum disorder. *Journal of Autism And Developmental Disorders*, 47, 2927-2934. <https://doi.org/10.1007/s10803-017-3199-9>
- Edmonds, G., & Worton, D. (2005). *The Asperger love guide: a practical guide for adults with Asperger's syndrome to seeking, establishing and maintaining successful relationships*. SAGE.
- Ellis, W. E., & Dumas, T. M. (2018). Peers over parents? How peer relationships influence dating violence. In J. R. Temple and D. A. Wolfe (Eds.) *Adolescent dating violence* (pp.105-133). Academic Press.
- Erlanson, D. A., Harris, E. L., Skipper, B. L., & Allen, S. D. (1993). *Doing naturalistic inquiry: A guide to methods*. SAGE Publication.
- Ersoy, G. (2005). *Zihin özürlü ergen kız öğrencilere maket üzerinde menstürel bakım becerisinin kazandırılmasında davranış öncesi ipucu ve sinamayla öğretimin etkileri* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Anadolu Üniversitesi.
- Fei, Y. F., Ernst, S. D., Dendrinis, M. L., & Quint, E. H. (2021). Preparing for puberty in girls with special needs: A cohort study caregiver concerns and patient outcomes. *Journal of Pediatric and Adolescent Gynecology*, 34(4), 471-476. <https://doi.org/10.1016/j.jpag.2021.03.008>
- Guba, E. G., & Lincoln, Y. S. (1989). *Fourth generation evaluation*. SAGE Publication.
- Güven, D. (2021a). Rural families' thoughts about sexual development of their adolescents with neurodevelopmental disorders. *Cypriot Journal of Educational Science*, 16(4),1549-1562. <https://doi.org/10.18844/cjes.v16i4.6012>
- Güven, D. (2021b). Kapsamlı cinsellik eğitimi ve otizm spektrum bozukluğu olan bireyler. *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 8(66), 284-300. <https://doi.org/10.26450/jshsr.2299>
- Hancock, G., Stokes, M. A., & Mesibov, G. (2020). Differences in romantic relationship experiences for individuals with an autism spectrum disorder. *Sexuality and Disability*, 38(2), 231-245. <https://doi.org/10.1007/s11195-019-09573-8>
- Hannah, L. A., & Stagg, S. D. (2016). Experiences of sex education and sexual awareness in young adults with autism spectrum disorder. *Journal of Autism Developmental Disorder*, 46, 3678-3687. <https://doi.org/10.1007/s10803-016-2906-2>
- Heifetz, M., Lakea, J., Weissa, J., Isaacs, B., & Connolly, J. (2019). Dating and romantic relationships of adolescents with intellectual and developmental disabilities. *Journal of Adolescence*, 79, 39-48. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2019.12.011>

- Kalkan, S., & Öğülmüş, K. (2020). Özel Eğitim Öğretmenliği Mesleki Etik Ölçeği. *Akdeniz Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 14(34), 553-572. <https://doi.org/10.29329/mjer.2020.322.26>
- Kanadlı, A. (2021). *Otizm spektrum bozukluğu olan bireylerde cinsel istismar ve cinsel eğitim: Öğretmen görüşleri* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi.
- Koegel, L. K., Detar, W. J., Fox, A., & Koegel, R. L. (2014). Romantic relationships, sexuality, and autism spectrum disorders. In F. R. Volkmar, B. Reichow and J. C. McPartland (Eds.) *Adolescents and adults with autism spectrum disorders* (pp.83-104). Springer Science + Business Media.
- Kuloğlu-Aksaz, N., & Fırat, A. (1992). Ergenlik çağındaki özürlü bireylere menstürasyon döneminde gerekli olan temizlik alışkanlıklarının kazandırılması. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 1(02), 37-41.
- Küçük, S. (2012). *Hafif zihinsel engelli çocuklar ve ebeveynlerinde cinsel istismardan korunma konusunda farkındalık yaratma* [Yayınlanmamış doktora tezi]. Erciyes Üniversitesi.
- Lawshe, C. H. (1975). A quantitative approach to content validity. *Personnel Psychology*, 28(4), 563-575. <https://doi.org/10.1111/j.1744-6570.1975.tb01393.x>
- MacKenzie, A. (2018). Prejudicial stereotypes and testimonial injustice: Autism, sexuality and sex education. *International Journal of Educational Research*, 89, 110-118. <https://doi.org/10.1016/j.ijer.2017.10.007>
- Mandan-Sürücü, S. (2009). *11-17 yaş orta düzey zihin engelli kız ergenlerin temel cinsel bilgi ve cinsel istismarı algulamalarının belirlenmesi* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Matson, J. L. (2019). *Handbook of intellectual disabilities*. Springer.
- McDaniels, B., & Fleming, A. (2016). Sexuality education and intellectual disability: Time to address the challenge. *Sex Disability*, 34, 215-225. <https://doi.org/10.1007/s11195-016-9427-y>
- Merriam, S. B. (2013). *Nitel araştırma desen ve uygulama için bir rehber* (Çev: S. Turan). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Miles, M. B., Huberman A., M., & Saldana, J. (2014). *Qualitative data analysis: A methods sourcebook* (3rd Ed.). SAGE Publication.
- Milligan, K., Sibalis, A., Morgan, A., & Phillips, M. (2017). Social competence: consideration of behavioral, cognitive, and emotional factors. In J. L. Matson (Ed.) *Handbook of social behavior and skills in children. autism and child psychopathology series* (pp.63-82). Springer International Publishing. <https://doi.org/10.1007/978-3-319-64592-6>
- Mills, G. E., & Gay, L. R. (2016). *Educational research competencies for analysis and applications* (11th Ed.). Pearson.
- Sakallı Gümüş, S., & Altınsoy, M. (2015). Hatay okullarında engellilerin cinsel eğitimi durum değerlendirmesi. *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(2), 63-72.
- Sala, G., Hooley, M., & Stokes, M. A. (2020). Romantic intimacy in autism: A qualitative analysis. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 50, 4133-4147. <https://doi.org/10.1007/s10803-020-04377-8>
- Seçgin, E. (2020). *Özel gereksinimli ergenlerle çalışan özel eğitim öğretmenlerinin öğrencilerinin uygun olmayan cinsel davranışlarıyla baş etme stratejileri* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Silveira-Zaldivar, T. (2019). *Utilizing participatory action research to implement evidence based social skills interventions for elementary students with high functioning autism in inclusive classroom settings* [Ph.D. Dissertation]. Northwest Nazarene University.
- Stokes, M., & Kaur, A. (2005). High-functioning autism and sexuality: A parental perspective. *Autism*, 9(3), 266-289. <https://doi.org/10.1177/1362361305053258>

- Stokes, M., Newton N., & Kaur, A. (2007). Stalking, and social and romantic functioning among adolescents and adults with autism spectrum disorder. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 37(10), 1969-86. <https://doi.org/10.1007/s10803-006-0344-2>
- Strunz, S., Schermuck, C., Ballerstein, S., Ahlers, C. J., Dziobek, I., & Roepke, S. (2017). Romantic relationships and relationship satisfaction among adults with Asperger Syndrome and high functioning autism. *Journal of Clinical Psychology*, 73, 113-125. <https://doi.org/10.1002/jclp.22319>
- Süzer, T. (2015). *Otizm spektrum bozukluğu olan bireylere cinsel istismardan korunma becerilerinin öğretiminde sosyal öykü yönteminin etkililiği* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Anadolu Üniversitesi.
- Urbano, M. R., Hartmann, K., Deutsch, S., Bondi, Polychronopoulos, G. M., & Dorbin, V. (2013). Relationships, sexuality, and intimacy in autism spectrum disorders. In M. Fitzgerald (Ed.) *Recent advances in autism spectrum disorders* (Vol. I) (pp. 427-449). <https://doi.org/10.5772/53954>
- Uzun, Ö. (2015). *Zihin engelli kız öğrencilerin cinsel eğitim alma sürecinde öğretmenlerin ve ailelerin karşılaştıkları sorunların incelenmesi* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Necmettin Erbakan Üniversitesi.
- Vuran, S. (Ed.). (2020). *Özel eğitim öğretmenleri için etik ilkeler kılavuzu*. Vize Akademik Yayıncılık.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (9. Baskı). Seçkin Yayıncılık.
- Yıldız, G. (2020). En az konuşulan en çok merak edilen: Zihin yetersizliği olan yetişkinlerde cinsellik. *Anadolu Journal of Educational Sciences International*, 10(1), 827-855. <https://doi.org/10.18039/ajesi.682164>
- Yüksek Öğretim Kurumu (YÖK). (2018). *Özel eğitim öğretmenliği lisans programı*. https://www.yok.gov.tr/Documents/Kurumsal/egitim_ogretim_dairesi/Yeni-Ogretmen-Yetistirme-Lisans-Programlari/Ozel_Egitim_Ogretmenligi_Lisans_Programi.pdf

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

Individuals with Autism Spectrum Disorder (ASD) and Intellectual Disability (ID) often face significant challenges in communication and social interaction, which frequently impede their understanding and utilization of non-verbal communication. These limitations are particularly evident in emotional interactions, the formation and comprehension of romantic relationships, and the establishment of friendships. Existing research indicates that young people with ASD and ID encounter heightened difficulties in social support, peer interaction, romantic relationships, and sexuality due to these communication and social skill deficits. For individuals with ASD, specific challenges arise in decision-making processes, emotional regulation, and sensory sensitivities—such as aversions to certain physical touches or sounds—which further complicate their attempts to engage in romantic relationships.

A review of international literature reveals that studies focusing on romantic relationships—a critical aspect of social participation and quality of life enhancement for young people with developmental disabilities—are limited. Existing research shows that individuals with Autism Spectrum Disorder (ASD) and/or Intellectual Disability (ID) do experience sexual attraction and express willingness to engage in romantic relationships. While they generally display interest in romantic liaisons, they lag behind their typically developing peers in flirting skills. Moreover, some individuals can differentiate between friendships and romantic partnerships and have specific expectations concerning the nature of a relationship.

Factors such as effective communication, mutual sharing, self-respect, respect for others, and safety positively influence the relationships of individuals with ASD and/or ID. However, interpersonal conflicts can be detrimental to these relationships. An examination of the literature also shows that studies have often concentrated on the experiences of individuals with developmental disabilities and the attitudes of key stakeholders like parents and staff who interact with them. The research focus in the context of sexual education has largely been on imparting knowledge and skills related to sexuality, attitudes towards sexuality, or prevention of sexual abuse, rather than on romantic relationships or dating skills.

Method

This study aims to determine the opinions and suggestions of special education teacher candidates for young people with developmental disabilities to establish and maintain romantic relationships and to receive training on this subject. A case study design was used in the study. The research participants are teacher candidates studying in the special education teaching undergraduate program in universities in Turkey. Both qualitative and quantitative data were collected in the study. 204 people participated in the quantitative stage, where data was collected through the questionnaire, and 7 people participated in the qualitative stage, where the interview was conducted. Quantitative data were analyzed with descriptive data, and qualitative data with content analysis.

Results and Conclusion

Survey findings indicate that a majority of the participants had not received any formal training in sexual education. They advocated for supporting young people's romantic relationship skills and emphasized the role of families in providing sexual education. The participants also believed that sexual education could help young people understand the importance of privacy in romantic relationships and called for the implementation of scientifically-based educational practices. Additionally, most participants recommended that the content of sexual education should encompass security skills, relationship skills, dating skills, sexuality skills, and sexual health—a substantial 94.1% of participants prioritized issues related to security and privacy in supporting romantic relationships.

The themes emerging from interview findings included (1) the need to support the romantic relationship capabilities of young people with developmental disabilities, (2) the challenges faced by these young people during adolescence, and (3) suggestions for bolstering their skills in romantic relationships. Participants highlighted the difficulties that young people with developmental disabilities face, such as

violations of privacy, inappropriate touching, and susceptibility to abuse. These findings align with existing literature. Although young people with ASD and/or ID show interest in sexuality and romantic relationships, their understanding of privacy and sexuality is inadequate compared to their typically developing peers. Furthermore, very few have received formal sexual education.

This study's salient finding underscores the importance of training to support romantic relationships. The literature suggests that young adolescents and adults with ASD and/or ID require education in basic safety and sexual health, as well as in social and relationship skills development, cross-sex courtship, and dating skills. In light of these findings, it is recommended that sexual education courses be made compulsory for all undergraduate programs in the Faculties of Education. Future studies could focus on the experiences of families, teacher candidates, and current educators in teaching skills related to sexual education, romantic relationships, and dating.